

2008 paylaşım1

KARTONSAN YAŞAM KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Kafdağı'nın Beri Yüzü: Svaneti
"Su ve Ateş" in Aşkına, Kukla Olup Semazenler Gibi Döndüler
Efsane Adam, Ali Nusret Pulhan İçin Tarihe Bir Not
Urula'daki Cumalı Ve Seferis Evleri

Uçurtmanın en güzel tanımı yazı başlığında yapılmış, “her yaşın uçukluğu”... Çok yerinde ve haklı bir tanım değil mi sizce de? Daha çok ilk ve sonbaharda uçurtulan uçurtma, her yaştan insanın doğayla bütünleşip gökyüzüne bakakaldığı bir serüven. Biz bu sayıda uçurtmanın kuyruğuna takıldık.

Uçurtmamız uçtu uçtu Torosların sarp tepelerine yükseldi. Oradan yitip gitmekte olan yayla kültürümüzü seyre daldı. Sonra yavaşca Bergama’ya süzüldü. İvrindi yakınlarında hüzünlü bir rüzgâr karşıladı onu. Uçurtmaya yoldaşlık eden rüzgâr, Allainoi’nin çığlığını duyurdu ona. Allainoi’nin yakarışlarına daha fazla dayanamayan uçurtmamız bu yok oluşa tanıklık etmemek için hızla Bursa’ya yöneldi. Bursalı bıçakçı Ustası Yılmaz Emen’in var ettiği, ruh kazandırdığı metalleri görünce, gururla doldu kanatları. O keyifle Kayserili künde-kârî ustası Şaban Salkımlı’nın hünerli emeğini selamladı.

Dönüş yolunda, yedi tepeli İstanbul’umuzun dördüncü tepesinde yerleşmiş Zeyrek’e uğradı. Bu tarihi semtin bağrındaki gizli değerlere hayran kaldı.

Uzun neşeli kuyruğu kaktüslerin dikenlerine takıldı ve onlarla da sohbet ettikten sonra dere tepe uçup durmaktan iyice yorgun düştüğünü fark etti. Biraz nefeslenmek istediğinde Nevşah Hanım’dan özel nefes teknikleri öğrendi. Bir sonraki uçuşa kadar izninizle dinlenmeye çekildi.

Uçurtma esprisiyle değindiğimiz konular derlemesinin sizleri yeni ufuklara taşımasını dileriz.

Mehmet Talu Uray

2 Uralı Oğullarımız:
Cumalı ve Seferis

6 Hayal ve Gerçek

12 Kafdağı'nın Beri Yüzü: **Svaneti**

16 Tren Gelir

22 "Ben niye ölümlü olayım, dedim kendi kendime. Ben de kitap yazayım ve de ölümsüz olayım.": **Sadrettin Dural**

28 **Su ve Ateşin Aşkına, Kukla Olup Semazenler Gibi Döndüler**

32 Efsane Adam **Ali Nusret Pulhan** İçin Tarihe Bir Not

38 2010 Avrupa Kültür Başkenti: **İstanbul**

Dergi Adı: Paylaşım Kartonsan A.Ş. Yaşam Kültürü Dergisi

İmtiyaz Sahibi: Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret Adına: Mehmet Talu Uray

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü&Yayın Yönetmeni: Kaya Sarıcalı

Yönetim Yeri ve Adresi: Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Prof. Bülent Tarcan Sk. Pak İş Merkezi No:5 K:3
Gayrettepe-İstanbul
Tel: (0212) 273 20 00
Faks: (0212) 273 21 70
www.kartonsan.com

Baskı: Elma Basım
Organize Sanayi Bölgesi, Keresteciler Sitesi
14. Blok 3/5 İkitelli-İstanbul
Tel: 212 670 05 25 Faks: 212 670 05 24
e-mail: elmabasim@elmabasim.com

Yayın Türü: Yaygın Süreli

Yayın Kurulu: Mehmet Talu Uray,
Kaya Sarıcalı, Atiye Poyrazoğlu, Berat Alanyalı,
Şule Gönülsüz, Elvan Arpacık

Paylaşım Dergisi Kartonsan Karton Sanayi ve Tic. A.Ş. tarafından ücretsiz yayımlanır. Yazı, resim, ilüstrasyon ve konuların her hakkı saklıdır. İzinsiz kullanılmaz.

Baskı Tarihi: Ağustos 2008

Yazı ve Fotoğraf: AYŞE KİLİMCİ

Biri, Yorgo Seferis, diğeri Necati Cumalı... Necati Cumalı, edebiyat dünyamızın doru atlı prensi, şiirin, hikayenin, roman ve düzyazının, kısaca hayatın ustası bir güzel insan, dostum, hemşehrim, edebiyatta yol göstericim. Baba evini görmek yokluğuna nasipmiş. Emniyet müdürlüğünün arkasında bir ara sokakta, bahçe içinde, yazarın başışı (doğrusu, Belediyeye devretmesi) ile ve Urla belediyesinin de onu yenile-

mesi, bahçesini bayındır hale getirip halkın yararına sunmasıyla bir tür müze, edebi buluşma kavşağı olmuş. Onun hikayelerini didikleyerek okuyan herkesin fark edeceği şekilde bişeyleri eksik, bazı şeylerin olduğundan fazla olduğunu, gerçekte farkını sezdim, konduramadım, ama sorup didikleyince anlaşıldı ki, sahici evden kalan, ana bahçe kapısı girişinin sol yanındaki duvardır... Babaevinin pancurlarından görünen kızkardeş saçları, sokağa taşan şarkılar hepsi silindi elbet kalbimden, her şey o tek duvara, yağmu-

ra yaşa ve rüzgara açık bahçe duvarına odaklandı. O da zaten süzgün bi şekilde bakıyor yola, gelene geçene, üstünde oyuntusu, taş girintisi, ben oralara babanın yazdığı kur'anı kerim'i, yazı takımlarını koydum hemen, içimden.

Cumalı evi iki katlı, iki girişi var, biri ana giriş, öteki bahçe girişi. İki yüzü yola bakıyor, zaten evin yeni yerine zorunlu göçü, yolun asıl evi tümüyle alıp götürmesi nedeniyle olmuş. Ağaçlarla süslü, kapıda plaketi var, döneme ait eşyalarla döşenmiş, her şey as-

URLALI OĞULLARIMIZ

İnaya uygun, olması gerektiği gibi. Benim için yaşayan yerleri, İstanbul'daki evinden getirilen sahici eşyaları, elinin izini taşıyanlar, çalışma masası, eprimiş örtüsü, koltuğu, daktilosu, lambası, kitaplarının ilk baskıları, ille de merdiven sahanlığını ve koridorları süsleyen film ve tiyatro oyunlarının afişleri. Bunlar hep gerçek, kopyaları değil. Camlı dolapların biri ödülleri saklıyor, biri havan ve satranç takımı koleksiyonlarını, bir diğeri nüfus, belge, okul kaydı, karnelerini. O da İzmir Atatürk Lisesi öğrencisiymiş. Bir edebiyat tarihçisi araştırırsa ne iyi olur, hangi yazar, şair, yayıncı hangi lisesini bitirmiş o kentin, belgelese, halkın dikkatine sunsa, görülür yerlerde yahut o okulun girişinde... Atatürk lisesi kıvançlıdır, çoğu yazarımız oradan mezun, tabii okuma hakkı ülkenin bütün okulları için, elinden alınan, sosyalist olduğu suçlamasıyla sıralarından uzaklaştırılan Attila İlhan buna ne kadar dahil, bunu hem okula sormak gerek, hem dönemin siyasetçilerine hem o belgeyi (nasıl olup da?) imzaladığına şaşıtığımız Hasan Ali Yücel'e...

26 Mayıs günü Urla'da onları andık, şiiirleri ve hayatlarından konuştuk. Ege'de Barış ve Bir Arada Yaşama Derneği, Lozan Mübadilleri Vakfı ve Ege'de Barış ve İletişim Derneklerinin ortak çabasıyla geçen yıl Şirince'de yapılan Dido Sotiriyu'ya Merhaba'yı izleyen ikinci etkinlik, Urlalı iki delikanlıya adanmış; adlarının söylenişi bile usul, tınılı, şarkı gibi, kendileri de adları gibi asil, güzel huylu, adanmış Seferis ve Cumalı'ya... Her ikisinin de Urla'nın denize açılan sokak aralarında adım sesleri duyulur gibiydi, solukları ve kalplerinin gümbürtüsü de öyle. Bu küçümen Ege kasabasında onca insanı buluşturabilmekten mutluydu ikisi de, büyük söz etmeden, araya siyaset katmadan, şiiir çınarının duldasına onca insanı topladıkları için keyifli.

Evleri korunmuştu, Belediye ve Urla halkı oğullarının kalıtına özenle bakmış, sevgiyle kuşatmış. Belki daha bilgi sunucu olunabilirdi, kitapçıklar, broşürler, edebiyat kişilerinin oturup onları anacağı, çalışacağı mekanlar yaratılabilirdi. Öğrenciler, halk, hatta Vasfiye, Firdevs, İğneci, Seher, Zeliş bile gelseydi, yalnız sevmek yetmez ki, bilmek de gerek. Seferis'in evi, Cumalı'nın evi deyip göstermesi kolay.

Seferis'in evi Cumalı'nın evinden daha aşağıda, denize bitişik neredeyse, bi sokak ötesinde deniz kıyısının. Büyük, taş bir yapı, iki katlı. Kemerli dar ve uzun pencereleri, tahta kepenkleri var, pencere içlerine rahatlıkla oturabilirsiniz, öyle kalın duvarlar. Pirinç tabelası da var, Urla doğumlu şair Yorgo Seferis'in bu evde yaşadığına dair. Elbet fenerlerin yanında çifte klima takılı. Bir tabela daha takılı elbet: Hotel Yorgo Seferis Residence...

Modern Yunan edebiyatının en önemli temsilcilerinden olan şair ve diplomat Yorgo Seferis'in 1900 yılında bu evde doğduğunu biliyoruz, yalnız Yunan şiiirine değil, dünya şiiirine katkılarında ötürü 1963'te Nobel edebiyat ödülünü kazandığını da. Şairin anısına saygı duyularak özgün yapısı bozulmadan yenilenen bu evin bir butik otele dönüştüğünü işte öğrenmiş olunuz. Otelimiz İzmir Urla ilçesi, İskele mahallesinde limana yakındır. Ulaşımı kolay olan otelin elli metre ötesinde denize girilebilir. Adalara tekne turuna çıkabilir, pencerelerinden ormanı ve denizi seyredebilirsiniz. Yaz kış açık otelimizin kışın lobisinde şömine yanar, odalarında mangal bulundurulur. Ayriyetten barı ve restorantı mevcuttur. Bahçesi güzeldir, evcil hayvan kabul edilir. Doğa ve tarihi paylaşmak için sizi otelimize bekleriz efendim.

Duvarların ve odaların şiiirle kaplanmasını isterdim.

Belki bizim Cumalı'nın evi gibi salt bir edebiyat evi olarak kalmasını isterdim, şair evi olarak kalmasını, Seferis'in evinin, neden bilmem 'içimde bir tel koptu, ahenk eksildi' Gene onun şiiiri onardı kalbimi:' Ne idiy-sen onu yansıyan/amansız bir ayna şu beyaz kağıt/ Senin sesinle konuşur beyaz kağıt/ Senin gerçek sesinle/ senin eserindir boşuna/ harcadığın bu hayat./ Yeniden elde edebilirsin belki/ seni başladığın yere/ fırlatan bu kayıtsız nesneye/ tutunabilirsen eğer. Hayatın ne verdiysen odur/ Bu boşluk ne verdiysen odur/ bu beyaz kağıt...'

Seferis üzre konuşan İsmail Başar, 'ipek gibi tiril tiril, bir çelik kadar dirençli yüreklerini kuşanmış' Seferis ve Cumalı'yı bize sundukları zenginlik için saygıyla selamlarken, daha çok bizim oğlumuz olan Yorgo Seferis'i Urlalı gözüyle, karşı kıyıda gelip bizim Cumalı'yı (ama, bizim kadar onların da çocuğu, Florinalı Cumalı'yı) bize anlatırken, Anti Karra, aslında bu iki şairi, mübadele kırıgını konuklara ve bize bir kez daha tanıtıyordu.

Hukukçu, göçmen, gezgin, romancı, denemeci, anı yazarı ve edebi mektupçu ,dilci, çevirmen, sürgün, gezgin, bu yüzden şair aynı zamanda oğlumuz Seferis'le hemşehri olmaktan duyduğumuz gönenden söz etti Başar.

Anti Karra ise, insanlar arası ilişkilerin raslantıya bağlı olmadığını, çoğu kez sorumluluğu üstümüzden atmak niyetiyle bir ilişkinin, karşılaşmanın sonuçlarını kadere yüklemek istesek de, bu ilişkinin bize özgü nitelikleri ortaya serdiğini, sırları açık ettiğini belirtirken, tanıdığımız kişilerden söz ederken aslında kendimizi söylediğimizi belirtti. O böyle söylerken ben Cumalı'nın; ağaçlıklı yolu gibiydi/ büyük bir bahçenin/ rahat soluk aldığım...

CUMALI VE SEFERİS

Yıllar yılı/ yarışır gibi/ Yan yana soluk soluğa/ Dost yaşamıştık/ gitti sevdiğim sokaklarda / yabancı yarım kaldım...’ diye düştüğü şiirini söylüyordum içime. Bu

damıtık dizelerin tadına vardığıma niye bunca geciktigime şaşıyordum.

Bir yerlerde doğmuş olmak elbet hemşehri olmaya yetmez, verip almak, çok verip az almak belki ve ille bu yerin insanlarını sevip özlemek gerek, Başar’ın Seferis göndermeleri bu yönde. Bence rüzgarını, suyunu, yapraklarının hiştirtisini, yağmurun o yerin yüzüne yazdığına bile özlemekten hemşehrilik. O yerin sokak aralarında ağaç altlarında durup bizi bekleyen türlü yaşımızdaki kendimizi özlemek, aramak. ‘Nereye gidersen bırakmayacak bu kent senin peşini’ duygusundan yola çıkıp, ben ve öteki duygusunu, milliyetçilik kavramını nasıl çizer kentler insanların kalbine, neden çizer? Acaba insanlar mı çizer? Sınır tanımayan hemşehriler böyle yapmaz, istese de yapamaz. Elimizden aldılar evlerimizi’ dizesi özlemin yıkıcılığıyla o evin peşine düşürür özleyeni, tek yakıcı duygu budur. Uzun bir hasretin ardından çocukluğuna ve çocukluk kokularına gitmektedir Seferis anahtarı hala kendinde olan, ama, gideliberi hiç boyanmamış, camı kırık, kapısı pas tutmuş eviyle buluştuğu zaman şair kalbi neler söylemiştir ona, kim bilebilir? Bazı özelemler giderilemez, kavuşulsa bile, demiş olabilir mi? Doksan üç yılın ardından Urla’nın öz oğlu diye anıldığını bilseydi belki yüzündeki o ince hüznün silinirdi. Sokaklar aşkın sonsuz hecesiydi’ ona göre, ama işte hemşehrilik, aidiyetin silinemez mührü de hasretin çaresiydi.

O karşı kıyının olduğu kadar, belki daha da çok buranın oğluydu. ‘Cennet, çocukluğumuzdur’ diyen adam, cennetinden edilmişti, sürülmüştü. Kaderinden kaçamıyor insanoğlu, ölümüne dokuz yıl kalalısıya dek dünya gezgini ve sürgünü oldu, belki Urla hep onu çağırırdı, ondan oldu.

‘Hayatın ne verdiysen odur/ bu boşluk ne verdiysen odur’ dedi koca ozan, ama, onun bu dünyaya bağışladığı güzelim dizelere karşılık, dünya ona koca bir hasret armağan etti, tuhaf...

Dedelerinin çağında kargaşaya yol açan ve bütün dünyayı bu kavgayla tutuşturan etnik tutkuların kendi kuşağında hem de hiç beklenmezken Balkanlarda yeniden meydana çıkması ardından 95 yılında Viran Dağlar ve Makedonya 1900 kitaplarında Cumalı’yla buluşan Karra,’ mülteci olmak insanı hayat boyu kovalayan bir unsurdur’ derken, Cumalı’yı yineliyordu, o da tıpkı böyle söylemişti ‘Göçmenin dilinden göçmen olan anlar kızım’ dedi, ‘bu güzel ülkeler ve güzelim insanlar bunca acıyı ve hasreti hak etmedi, hasret ve acıyı kimse hak etmez...’ Mülteci yeni toplumuna katıldığını sanır, oysa anılar yaşadıkça ruhundaki çatlak, kırık yanı, ruh yoldaşlarını yani hicranı sana denk olanları aratır sana. İşte o noktada artık sınırlar silinir, çünkü vatan sözcüğünün anlamı ortak deneyim, ortak yaşanmış felaketler anlamına gelir. O da zaten Cumalı’yı mülteci kimliğiyle tanımış, sevmiş. ‘O zaman insanların sesleri artık yok olduğunda, sorular soracağımız insanların sözünü sahiden anlayacak kıvama geldiğimizde onlar susmuştur artık ve yazarlar susanların bize emanet ettiği sesleri sunar bize, kitapla-

rında... Karra Cumalı'yı tersinden okumuş, ilkin Viran Dağlar ve Makedonya 1900 ardından Acı Tütün, Zeliş, Susuz Yaz.

Kendi babasıyla yaşıt olan Cumalı'nın hem şans hem şanssızlıkları eski vatanda doğup, yeni bir vatanda büyümeleridir, ona göre. Vatanlarını küçük yaşta bırakmış olmaları acı anıları olmadığına şansıdır. Ama yeni vatanda büyüseler de o eski yerin kültürü ve diline bağlı yetiştirilmişlerdir.

Anti'ye gönülden hak verdim, Ayvalık'ta nüfus sayımında mübadil Ali ağanın ana dilin ne? Sorusuna 'Urumca', bildiğin yabancı dil hangisi? Sorusuna da 'Türkçe' yanıtı verdiğini hatırlayarak...

Ardından Cumalı'ya hak verdim, Urla belediyesinin yenileyip dayayıp döşediği evini gezerken, sesini işittim odalarda, sofalarda, alt yanı bir ev sana göre baba evi/ çatlak duvarın biri/ boyasız kapı pencere/ Bense sesler duyuyorum/ayak sesleri merdivenlerde/ Kapılar açılır kapanır/ Pencerelerde saçlar gözler/ Karşılar beni sevinçle/ Uğurlar hüzünlenir.'

Seferis 1900'de varıl Rumların oturduğu İzmir'de doğdu, hem İzmir hem Herakleitos'un da doğduğu yer olan eski Klazomene'de yani İskele'de büyüdü. Yazları ailesiyle İskele'ye göçen Seferis, balıkçıların ezberden söylediği Erotokritos adlı romantik destanı duyarak büyüdü. Ancak ilk Dünya Savaşında babası, ailesini Atina'ya götürme gereği duydu. 918'de hukuk öğrencisiyken birkaç yıl sonra İzmir yangını ve Yunan bozgununu yaşadı. Bin yılın geleneği bir gecede silindi, Seferis hem köksüz, hem kırgındı. Yeni kıyılar, yeni kökler ve yeni bir dünyada kuracağı yeni hayatın sürgünü oldu. Tarihi ne görmezden bilmezden geldi ne onun baskısıyla ezildi. İmgelere ve şiire sığındı. An, geçmişe açılan kapı oldu, kalbi de hüzünlerin, aşkların sarnıcı...

1928'te Paris'teydi, o da Cumalı gibi hukuk eğitimi almıştı, diplomattı, Yunan kurtuluş birliğinde çalıştı, Girit, İskenderiye, Güney Afrika, Ankara, Londra, Ürdün, Irak ve Lübnan'da... İnsanların hiçbir yerde olmadığına inandı, hava daki kuşların yüzünde bıraktığı çizgileri silerken' Konuşulan dille şiir yazılması gerektiğini savundu, bu yolun yolcusu oldu. Ankara'da görevliken, köklerinden koparılışının 36 yıl sonrası Urla'ya geldi. Bu kendi ruh ülkesine sürgünüydü. Hayallerinden sürgünlüğünü biz saymasak da kendi fena halde saymış olmalı. 1969'da Cuntaya cesurca karşı çıkınca, seyahat etmekten de sürgüne yazıldı.

Cumalı sürgüne nasıl yazıldığını anımsıyor olmasa da anlatılanlardan kıraat etmiş olmalı. Savaşın tükettiği Urla'da, yangın yerinde büyüdü sayılır. Gidenlerden kalan konakların mermer döşemeleri ve armalı süslü demir kapıları kamyonlarla sökülüp götürüldü, bunu da oyun saymış olmalı. Kopup geldikleri ilk vatanın hikayeleri ve hasret çocuk da olsa onun sürgün vermesini etkilemiş olmalı. Öyle olmasa hasreti öylesine güzel anlatamazdı. O da hukuk okudu, birkaç yıl Urla'da avukatlık yaptı. Hikaye kahramanlarıyla tanış-

tı.Yayınlanan ilk kitabı şiirdi, Kızılçullu Yolu. Edebiyatımızın en iyi roman, oyun ve hikayelerinin ustası kendini şair bildi, öyle anılmak istedi.

Anti, Viran Dağlar'ı Florinalı hemşehrileri için çevirdiğini söylüyor, Yunanca'ya. Bulgar, Türk ve Yunandan oluşan üç milliyetin kapışmasının bu destansı hikayesinde, Cumalı insanoğlu ile bayrak arasında bu çatışmalar nedeniyle seçim yapması gerekse hiç düşünmeden insanoğlunu seçeceğini nakışını işler.

Bu kargaşaya yol açan her etnik grup için milliyetçiliğin bozguncu ve acılar sebebi olduğunu da elbet... Makedonya ve Anadolu çocuklarının neden barış içinde bir arada yaşamadıklarının nedenini kavramaya çalışan Cumalı gibi kendini ulusundan soyutlayarak ve bilinçle yazan bir Yunan yazar arayıp bulamadığını söyler Anti Kara.

Seferis'in babası da şairdir, Fransız şiirine tutkun Stelyos Seferis. Varsıl bir aileden gelen Yorgo Seferis, ona sunulan zor hayattan on kitap 172 şiir devşirir çıkar, Cumalı da onlarca roman, hikaye, şiir kitabı ve oyunlar, düzyazılarla...Hasrette eşitlenirler. Umudu kurmak ve yaşatmak anafikrini çağdaş bir tarih bilinci ve barışa dönük yüzleriyle iğneyle kuyu kazarcasına geliştirir ikisi de.

Cumalı'nın babası ilk vatanda sarraftır, kuran yazar çocuklarına, eli hünerli, bilgili, onuru yüksek Mustafa bey, yeni vatanda bağcı. Onlar, her iki vatan yorgunu insanlar piyano ve şan sanatçılarıyla hep bir ağızdan bir göç şarkısını gözleri nemli söylerken, ben bu anlamadığım şarkı sözlerini, Seferis'in 'insanın çocukları bizim sözcüklerimiz/çocuklar gibi edinilip doğuyorlar/ kök salıp besleniyorlar/Çamlar nasıl rüzgarın biçimini alıp/ o biçimi korursa/ Rüzgar dindikten sonra bile/ sözcükler de öyle/ insanların biçimini alıp/ o biçimi koruyorlar/ insanlar göçtükten sonra bile/ Belki de konuşmaya çalışıyor/ çıplaklığının üzerinden geçen yıldızlar/ belki de onlar/ ama sen nerede olacaksın/ ışıklar bu tiyatroyu aydınlattığı zaman?' dizeleri olarak algılıyordum.

Dünya sahnesi hâlâ alaca, şiirler belki onun göğünü süsleyen yıldızlar, Cumalı ile Seferis bu tiyatroyu aydınlatan Samanyolu'nun en görkemli ve parlak kandi.

'Ondan değil mi, gövde ölür/ su bulanır/ ruh duraksar/ yel unuttur, hep unuttur/ ama alev değişmez...'(Seferis: Denizci Stratis)

Her şey yeniden olsun/ ilkmış gibi... alna değen yeğni bir avuç gibi...'

Derken, Urla'nın bir oğlu, öteki oğlu durur ıhlamurların uğultusunu dinler, dünyanın onca önemli işinin arasında...

'Durdum uğultusunu/ dinledim ıhlamurun/ Ey kocamaz anası/ kemanların, tamburun/ Dalların gökten vurur/ Köklerin toprak çalar/ Durur üstünde bulut/ Yağar inceden yağmur/ Kimiler kaval yontar/ Şiir düzer ozanlar/ Tümünün özlemi bir/ Biraz ıhlamur olmak/ Yaşam hoş bir kokudur/ Ölüm, sağır toz toprak...'

Ey insanlar, durun ve dinleyin! Biraz ıhlamur olmayı isteyin. Yaşamın hoş hokusunu içinize çekin, o hoşluğa siz de el verin. Gökteki kandilleri de fark edin ara sıra, onca işinin arasında.

Urlalı bu iki güzel ozanı da düşünün, arada bir... Şairlerin istediği de başka nedir zaten?

HAYAL VE GERÇEK

Yazı ve Fotoğraf: ŞULE GÖNÜLSÜZ

Bir çocuk bayramında, 23 Nisan 2005'te ailesinden kalma 100 yıllık köşkte hayallerinden birini gerçekleştirir Sunay Akın: İstanbul Oyuncak Müzesi'ni ziyarete açar. Göztepe'deki ender tarihi yapılardan biridir burası. Etrafı yüksek katlı apartmanlarla çepeçevre sarılmıştır. Müzenin olduğu sokağa girdiğinizde sizi bu apartmanların sözde bahçe duvarlarına asılı sağlıklı levhalarda masal kahramanlarının figürleri, ardından müzenin girişindeki altın, gümüş ve bronz renkli üç büyük zürafa karşılar. Giderek artan merakınızı bastırmak için hemen müzeye girersiniz. Yaş, cinsiyet, milliyet fark etmez, artık çocukluğunuzla başbaşasınız.

Araştırmacı, şair, yazar, gazeteci, sohbet insanı Sunay Akın bundan 16 sene önce Almanya'nın Nürnberg kentindeki oyuncak müzesini gezdikten sonra kendi ülkesinde de bunlardan olmalı diye düşünür. Ona göre "Hayal kurmak ve düşürmenin bir tarihi var. Bu tarih müzelerde yaşatılır." Böylece kısa sürede kolları sıvar, kişisel koleksiyon oluşturmak için değil, doğrudan bir müzede sergilemek amacıyla yurtiçi ve yurtdışından oyuncaklar toplamaya başlar. Müze kurma hayalini gerçekleştirmek için internet üzerinden, çeşitli müzayecilerden, Türkiye'de ve yurtdışında gezdiği yerlerdeki antikacıardan ve eski oyuncaklar satan yerlerden oyuncaklar satın alır.

Trabzonlu Akın Ailesi oğullarının daha iyi eğitim alması için 1972'de İstanbul'a yerleşir. Sunay Akın çay tabaklarında gördüğü Kız Kulesi'ne 10 yaşında, Trabzon'da sünneti öncesi gittiği fotoğrafçıda süs

olsun diye eline verilip sonra geri alınan "Neptune" adlı oyuncak gemiye Almanya'daki bir antikacıda 42 yaşında kavuşur (bu oyuncak ve çocukluk fotoğrafı müzede sergilenmektedir). Ailesinden kalma tarihi köşkü, 80'lere kadar aynı mahallede bulunan diğer köşk sahipleri gibi satıp yüksek apartman yaptırıp en az 2-3 kat sahibi olabilecekken, tutar burayı oyuncak müzesi yapar. Gösterilerinden, kitaplarından, televizyon programlarından kazandığı paralarla bunu gerçekleştirir. Bu kişisel girişimini kendi oluşturduğu ailesi, eşi, çocukları, yakınları ve dostları destekler. "Oyun arkadaşlarımız" dedikleri birkaç sponsor da (Faber Castell, Siemens, Novartis, Honda, Isuzu, Aviva) onlara özellikle kuruluş aşamasında yardımcı olur. Oyuncak bağışi yapanlar da olur. Sonunda İstanbul Oyuncak Müzesi kapılarını üç yıl önce ziyaretçilere açar ve her gün yüzlerce çocuk ve çocukluğuna dönen büyük burayı gezer. İstanbul Oyuncak Müzesi'nin ziyaretçi defterine

bir karı koca şunları yazmış: "... Aylardır aklımız neredeymiş? Sunay Akın beklediğimizin ötesinde bir zaman makinesi yapmış. Ben Almanya'da büyüdüm, eşim Türkiye'de büyüdü. İkimiz de çocukluğumuza geri döndük. Japon bir kuzenimiz olsaydı eminim o da dönerdi. Müzedeki her şey çok ince düşünülmüş. Odaların tasarımı inanılmaz!.." Bu samimi sözlerle karşılık Sunay Akın Cumhuriyet Gazetesi'ndeki "Kule Canbazı" adlı köşesinde şöyle der: "... Burada birbirlerine çocukluklarını tanıstırıyorlar." Gerçekten de böyle oluyor. İlk kez bu müzeyi annemle birlikte ziyaret etmiştim ve kapıdan girer

girmez çocukluğumuzla karşılaştık ve birbirimizin çocukluğuna gittik. Bilmediğimiz oyuncaklarla tanımadığımız ülkelerdeki, tanımadığımız kişilerin çocukluklarını da hissettik.

Müzenin koleksiyonu ve oyuncaklar kuşkusuz çok güzel, çok değerli. Bunların bir tiyatro sahnesi havasında düşünülmesi ve sunulması sahne tasarımcısı Ayhan Doğan'ın katkılarıyla olmuş. Örneğin uzayla ilgili oyuncakların olduğu bölümdeki ışıklandırma, aya ilk ayak basıldığını haber veren gazete ve dergiler, savaşa ilgili oyuncakların olduğu

bölümde camekanın üstünde ve altındaki tel örgüler, trenlerin olduğu bölümdeki kompartıman dekoru, giriş katındaki Eyüp oyuncakçısı, kafeteryadaki "sinekli bakkal", en alt kattaki denizaltı gibi yüzlerce ayrıntı binlerce oyuncakın sunumuna daha da zenginlik katmış.

Müzenin giriş katındaki hediyelik eşya bölümünden hem gezdiğiniz günün hem de çocukluğunuzun hatırası olarak oyuncaklar alabilirsiniz. Sunay Akın'ın kitaplarını da burada bulabilirsiniz. Bodrum katında ise 70 kişilik bir sinema ve konferans salonu var. Her

türlü teknik donanıma sahip bu salonda toplantı da düzenleyebilirsiniz. İstanbul Oyuncak Müzesi yurtdışındaki benzerlerinden farklı olarak yeteri kadar sponsor ve yerel yönetimler tarafından desteklenmiyor. Ama çağdaş yönetime sahip başka müzeler gibi sadece koleksiyon ve geçici sergilerle yetinmeyip çeşitli etkinlikler de düzenliyor. Müzenin ziyaretçilerini, çeşitli etkinlikleri ve renkli simalarını Halkla İlişkiler Müdürü Başak Çalışkan'dan öğreniyoruz.

Mevsime göre mutlaka değişiyordur ama İstanbul Oyuncak Müzesi'ni günde ortalama kaç kişi geziyor?

Kış döneminde müzemize 100-150 çocuk geliyor. Hafta içi daha çok okullar geliyor, randevu sistemiyle çalışıyoruz. Okullar randevu alarak öğrencilerini müzemize getiriyorlar. Günde 4-5 tane okul ağırılıyor. Hafta sonları ise daha çok aileler geliyor. Fakat yaz dönemi ziyaretçi sayısı azalıyor. Hem İstanbul boşalıyor hem de bu yakada olmamızın bir dezavantajı, buraya çok fazla yabancı turist çekemiyoruz. Turlar Avrupa yakasından buraya geçmeyi pek istemiyorlar. Ama İstanbul dışından, Türkiye'nin çeşitli yerlerinden müzemizi görmeye geliyorlar. Müzemizin anı defterine yazıyorlar. Bize "İstanbul'a sırf bu müzeyi görmek için geldik" bile diyenler var.

Bu müze çocuklarda ve büyüklerde nasıl bir etki yaratıyor?

Oyuncak müzesi çocuklarda müze kavramını çok sevimli ve sıcak şekilde yerleşmesine sebep oluyor. Müze eğitimi çocuklarda üç yaşından itibaren başlıyor. Çocuklar burada "Müze nedir? Müzeye nasıl gelinir? Nasıl gezilir?" bunları öğreniyorlar. Ben çocukluğumda hatırlıyorum, müze benim için piknik öncesi yapılan zorunlu aktiviteydi. Bence bu konuda bize yanlış bir eğitim verildi, bu yüzden benim dönemimden birçoğumuzun müze gezme alışkanlığı oluşamadı. Aslında genel olarak bu böyle, bu yüzden çocuklarımıza da müze gezme alışkanlığını aşılayamıyoruz. Tam tersi olması gerekir, müze gezisi arkasına asla piknik koyulmamalı. İstanbul Oyuncak Müzesi'nin büyükler için çok farklı bir anlamı var çünkü büyükleri zamanda yolculuğa çıkartıyor. Buraya yurtiçi ve yurtdışından gelen herkes kendi çocukluklarına ait oyuncakları, hatıraları ve izlenimleri buradan ayrılıyor. Buraya işadamları da geliyor. Onları izlemek çok keyifli oluyor, çünkü kapıdan içeri girerken hakikaten böyle daha soğuk ve

"Die Türkei aus der Sicht der Spielzeuge"
Ein Kind zu sein in der Türkei"

30. August 2007 - 23. September 2007

Altes Rathaus am Marktplatz, 8200 Bad Nauheim, Tel.: +49 6032 8431

TURKISH AIRLINES DenizBank(Wien) AG Ziraat Bank International AG OYAK ANKER BANK DHL ay yıldız

diyor. Burada çocuklara tahta oyuncaklar boyatmaya başlıyor. Theo Dedemiz tamamıyla bu işi gönüllü yapıyor. Oyuncak boyama etkinliği aslında ücretsizdi ama çocuklar çok değerini bilmediler, Theo oldukça yaşlı ve o kadar çok tahta oyuncak yapamıyor. Alıyorlar oyuncağı bir renk sürüyor ve atıp başkasına geçiyorlardı. Biz de çok cüzi bir rakam koyduk ki oyuncaklara daha değer versinler ve güzel şekilde boyasınlar.

Boyadıkları oyuncakları beraberlerinde götürebiliyorlar değil mi?

Tabii ki. Ayrıca İllüzyon Gösterilerimiz var. Daha çok kış döneminde oluyor bu gösteriler. İstanbul Magic Academy'den gelen illüzyonistler tarafından gerçekleştiriliyor. Açıkgoz Kukla Tiyatrosu ile İbiş'in Dünyası Kukla Gösterisi var. İbiş 100 yaşında bir kukla, eskiden Gülhane Parkı'nda oynatılıyormuş. Şimdi bizim müzemizde. Büyükler için ise Fotoğrafçılık Dersleri, Çocuğumu Keşfediyorum Semineri, Akgün Akova ve Sunay Akın ile Yaratıcılık Seminerlerimiz var. Bir de çok özel bir etkinlik yapıyoruz: Fossil Keşif Atölyesi. Bu etkinlikte çocuklar önce fosille ilgili görüntüler izliyorlar, "Fossil Nedir? Neye Benzer? Nerede bulunur?" sorularının yanıtlarını öğreniyorlar. Bu etkinliği paleontolog arkadaşımız Nuran Filoreau gerçekleştiriyor. Daha önce Fransa'da bir müzede çalışıyormuş, şimdi burada bizimle bu etkinliği düzenliyor. Bu yıl İllüzyon Atölyesi de başlattık. Web sitemize (www.istanbuloyuncakmuzesi.com) ücretsiz olarak kayıt olup tüm etkinliklerimizden haberdar olabilirsiniz.

ciddi duran insanlar kapıdan çıkarken gülümsüyorlar.

Yani daha normalleşiyorlar değil mi?

Evet, evet. Çok güzel bir şey bu. Mutlaka burada bir şey buluyorlar, müze onları çok özel zamanlara geri götürüyor.

Biraz da müzenin etkinliklerinden bahsedermisiniz?

Bizim için etkinlikler inanılmaz derecede önemli çünkü insanlar müze gezdiklerinde, geri döndükleri zaman müzede gördüklerinden ziyade ne yaptıkları akıllarında kalıyor. Bu yüzden burada hem çocuklar hem de büyükler için birçok etkinlik düzenliyoruz. Etkinliklerin çoğu sonbaharda başlayıp yaza kadar sürüyor ama yazın da devam eden etkinliklerimiz var. Mesela Theo Dedemiz var. Kendisi Hollandalı, orada Türk mahkumlara danışmanlık yapıyormuş, daha sonra Aziz Nesin Vakfı'yla çalışmak üzere Türkiye'ye geliyor. Bir gün müzeyi geziyor, daha sonra ikinci kez geldiğinde "ben de burada bir şeyler yapmak istiyorum"

İstanbul Oyuncak Müzesi
Tel: 0216 359 45 50
Adres: Ömerpaşa Caddesi Dr. Zeki Zeren Sokağı
No:17 Göztepe İSTANBUL

Kafdağı'nın Beri Yüzü: Svaneti

Yazı: FAHRETTİN ÇİLOĞLU

Kafkasya, hemen kuzeydoğu sınırimızdan başlama-sına karşın, "Kafdağı"nın ardı kadar da bilinmezler bölgesidir adeta. Acaba, bunun nedeni Kafdağı'nın gizeminde mi saklıdır, yoksa biz mi bu gizemin kapılarını aralamayı bilmiyoruz? Yanıtlanması kolay olmayan bir soru gibi bu. Muhtemelen ikisinin iç içe olduğu gerçeğidir bu sorunun yanıtı. Soruyu bir yana bırakıp yazımıza devam edersek, belki birkaç kapı aralamış oluruz.

Kafkasya, çokdilli, çokkültürlü ve çoketnili bir bölge. Bu çokdillilikten dolayı eski Arap coğrafyacılar bu bölgeye "Diller Dağı" anlamına gelen Cebelü'l-Elsine demişler. Bu çeşitlilik, Kafkasya'nın doğası, sanatı, mimarisi, yaşam biçimi, müziği, halk dansları için de geçerli. Bu coğrafyanın ilginç bölgelerinden biri olan Svaneti, kültürel ve doğal varlıklarının zenginliğinden dolayı UNESCO'nun da dikkatini çekmiş ve Uşguli denen yöre Dünya Mirası Listesi'ne alınmış. Bir bakıma, UNESCO'nun araladığı kapılardan biri olmuş Yukarı Svaneti'deki Uşguli.

UNESCO bölgeyi koruma altına almaya karar verirken, Yukarı Svaneti'nin mükemmel bir doğaya sahip olduğunu ve eşsiz mimari örnekleri bulunduğunu da belirtmiş. Bunun yanı sıra bölgenin müziği, folkloru, ikonaları, ahşap işçiliği, metal işçiliği, yazıtları, dokumacılığı gibi alanlardaki özgünlük de koruma altına alınmanın gerekçeleri arasında sayılmış. Bölgedeki bu kültürel varlıkların arasında, görkemli görünüşleriyle asıl dikkati çeken de kule tarzı evlerdir. Öyleyse biz bu yazıda, Yukarı Svaneti'nin kalbini, yani Dünya Mirası Listesi'ne girmiş olan Uşguli'yi

tanıyalım önce. Sonra, Gürcistan'ın daha çok kuzey bölgelerine, Kafkas Dağlarının eteklerine yayılmış olan kule evlerine bir göz atalım ve Svaneti'nin kulelerini tanıyalım.

SVANETİ'NİN KALBI: UŞGULİ

UNESCO'nun Dünya Mirası Listesi'ne aldığı kültürel varlıklar, yukarıda da belirttiğimiz gibi, Svaneti bölgesinin Uşguli adlı yöresinde yer alıyor. Uşguli aynı zamanda, "temi" olarak adlandırılan eski bir toplumsal yapıyı da ifade ediyor. Uşguli, bölgede konuşulan Svanca'da "sonuncu", "en arkadaki" anlamına geliyor. Gerçekten de Uşguli'nin daha kuzeyinde başka yerleşim yerleri bulunmuyor.

Koruma altına alınmış olan kültürel varlıklar, Uşguli'nin Murkmeli, Çajaşi, Jibiani ve Çvabiani adlı köylerinde bulunuyor. Bu köyler, 2.088 ila 2.200 metre yüksekliklerde yer alıyor. Murkmeli, Çajaşi, Jibiani ve Çvabiani, kendine özgü eski mimari yapılarıyla ünlü. Burada ayrıca eski kültürel varlıklar ve özellikle savunma amaçlı yapılar olan kuleler günümüze değin ulaşmış. Bu kule yapılarının arasındaki sokakları dolaşmak insanı hayran bırakacak kadar özel bir görünüm sunuyor. Burada insanın kendisini, geçip gitmiş yüzyıllara ve eski yaşam biçimlerine dokunmuş gibi hissetmesi işten bile değil. Bu çekici ve egzotik ortamda zaman durmuş, ortaçağda donmuş sayılabilir.

Yüksek dağlar, Alp tipi doğa, eskinin eskisi gizemli kuleler ve Gürcistan'ın en yüksek zirvesi Şhara, gene burada yer alır. Burada insan tarihin ve doğanın bir parçası haline geliveriyor, kendisi istemese bile. Uşguli, Avrupa sınırları içindeki en yüksek yerleşme olmasıyla da ünlü. Bu kadar yüksek bir bölgeye gerçekten

korkusuz insanlar yerleşmiş olmalı ki, Uşguli "korkusuz yürek" anlamına geliyor. Uşguli için biz de, korku nedir bilmeyen insanların yurdu diyebiliriz.

Yemiş olanlar, Uşguli'nin yoğurdunun bile başka bir tatta olduğunu söylüyorlar. Nedeni de, Alp tipi çayırlarda otlayan hayvanların sütünün bileşiminin farklı olmasıymış. Uşguli yoğurdunu bir kez yiyenler, başka yoğurtlarda artık yoğurt tadı bulamıyorlarmış. Ancak Uşguli'ye gidenlerin tek gitme nedeni yoğurt değil, burada ahşap işçiliğinin ve süsleme sanatının, kiliselerde dinsel tasvirlerin, fresklerin eşsiz örneklerini de gezip görüyorlar. Bu türden kültürel varlıkların dışında, doğal çevresi açısından da ilginç bir yöre Uşguli. Enguri nehrinin vadisi boyunca bitki örtüsü hayli önemli doğal zenginlik sergiliyor. Uşguli'nin üst kesimindeki Şhara, Gürcistan'ın en yüksek zirvesi ve burası, profesyonel dağcıların tırmanmaya can attığı yerlerden biri. Ne var ki Svaneti'nin başka zirveleri gibi Şhara da acımasız bir dağ ve bugüne değin pek çok dağcının hayatını almış ürkütücü bir yer.

Korku nedir bilmeyen insanların yaşadığı Yukarı Svaneti’de, insanların tarih boyunca tinsel açıdan sığındığı pek çok dinsel yapı da inşa edilmiş. Pagan dönemi yapıları değil, ama Hıristiyanlık dönemi yapıları günümüzde de varlığını koruyor. Bu kiliseler, özellikle ikonaları ve tasvirleriyle benzersiz sayılıyor.

LAMARIA VE CAJAŞI

Lamaria ve Cajaşı kiliseleri, Uşguli’deki bu ünlü dinsel yapılardan sadece ikisi. Lamaria Kilisesi, Gürcistan’ın en ünlü kiliselerinden biri. Adı, Svanca’da Hz. Meryem anlamına geliyor; yani kilise Hz. Meryem’in anısına inşa edilmiş. Yapım tarihi ise 12. yüzyıl. O döneme ilişkin süslemelerin pek çoğu günümüze ulaşmış. Bu dinsel yapı, tarihsel içerikli yazıtlarıyla da ünlü. Her yılın 28 Ağustos günü burada, “Lamarioba” adı altında bir kutlama yapılıyor ve bu kutlama günü, yerli ve yabancı ziyaretçiler Uşguli’yi çekiyor. Lamaria, Gürcistan’ın en yüksek yerlerindeki kiliselerden biridir ve görkemli bir manzaraya da sahiptir.

Çajaşı Kilisesi, 10. yüzyılda Hz. İsa adına yapılmış kiliselerden biri. “Uşguli temisi” denilen yöre halkı, bu kilisenin yanında toplanıp kararlar almış. Alınan kararlara uyulacağına dair kilisedeki bir ikona üzerine yemin edilmiş. Bu yemini bozmak suç işlemekle eşanlamlı sayılmış. Kilisenin duvarlarında kahramanlık efsanelerine ilişkin tasvirler de yer alıyor. Bu tasvirler son derece özgün sayılıyor ve tasvir ustalarının kendi yaratıları olarak kabul ediliyor.

Uşguli, Gürcistan’ın pek çok yerinde olduğu gibi ülkenin en ünlü hükümdarı Kraliçe Tamar efsanelerine de ev sahipliği yapıyor. Uşguli’nin üst kesimindeki bir tepe üzerinde bulunan kule yıkıntıları bu efsaneye ilişkilendirilmiş. Kraliçe Tamar’ın yazın burada dinlendiği rivayet ediliyor. Aslında buna benzer rivayetler, Gürcülerin tarihsel olarak yaşadığı Artvin yöresinde de hayli yaygındır. Kısacası, Gürcülerin yaşayıp da Kraliçe Tamar’ın ayak basmadığı, yazlık veya kışlık bir sarayının bulunmadığı yer yok gibidir.

KAFDAĞI’NIN KULELERİ

Gürcüce “Koşki” denilen kuleler, korunma amaçlı yapılar ve ülkede çok eskiden beri bulunuyor. Kafkas Dağları yamaçlarında yaşayan ailelerin saldırılardan korunmasının tek yolu olmuş bu yapılar. Çok eskilerde, ok ve yayın kullanıldığı dönemlerde yapılmış kuleler, ateşli silahlara karşı koruma amacını yerine getiremeyince yenileri inşa edilmiş. İçeriden dışarıya ateş edebilmek için de mazgallar yapılmış, adeta küçük hisarlara dönüştürülmüş bu yapılar.

Savunmada destek sağlaması açısından, kuleler birbirlerine çok yakın inşa edilmiş. Kulelerin giriş kısmı zeminden üç veya dört metre yüksekte yapılmış. Kulelere taşınabilir merdivenle giriliyor. Saldırı ve kuşatma sırasında merdiven kaldırılıyor, böylece kuleye giriş neredeyse imkânsız

hale geliyor. Yuvarlak ve dikdörtgen taşlardan inşa edilmiş kulelerin duvarlarının yüksekliği 10-15 metreyi buluyor. Duvarları sık ve harçsız olarak inşa edilmiş. Öte yandan az sayıda sırtlı kuleler de yapılmış. Bu tür kulelerin ön duvarı düzken, arka tarafı bombelidir. Böylece kulelerin, çığ düşmesinden ya da yuvarlanan kayalardan zarar görmesinin önüne geçilmiş.

Günümüze sağlam biçimde ulaşmış kulelerin çoğu Svaneti bölgesinde bulunuyor. Svaneti tarzı mimaride, "Maçubi", "Gubendi" ve "Murkvami" gibi birkaç kule tipi bulunuyor. Maçubi, salon tipli tek odalı bir yapı. Aile burada evcil hayvanlarıyla

birlikte sığıyor. Ocak ve kiler de içeride bulunuyor. Tamamen penceresiz olan bu yapının tepesinde bulunan delik, hem pencere işlevini yerine getiriyor, hem yapının ortasında bulunan ocağın dumanını dışarıya tahliye ediyor. Gubendi tarzı kule ise, kireç taşından, üç katlı olarak inşa edilmiş. Birinci katı ahır, ikinci katta ise aile üyeleri yaşıyor. Üçüncü kat, saldırılar karşısında savunma amaçlı kullanılıyor. Buradan karşı ateş açılıyor, kızgın yağlar veya kaynar sular dökülüyor düşmana. Kalabalık aileler, küçük kule evlere sığmayınca, Murkvami denen daha büyük, kale tipli barınaklar inşa edilmiş. Bölge halkı, birbirinden uzakta

olan Murkvami ile Gubendi tepesi evleri, savaşta binalar arası geçişi kolaylaştırmak için birbirine yakın yapmışlar. Svaneti'nin kuleleri ile başka bölgelerin kuleleri farklı mimari özelliklere sahip. Ama biz bu yazıda Svaneti kulelerini kısaca anlatmakla yetiniyoruz.

Yalnızca Svaneti'de değil, Gürcistan'ın bütün kuzey bölgelerinde yaygın olan bu kule yapılar, günümüzde yeniden restore ediliyor ve bunların bir kısmı, ailelerin özel mülkiyetinde olanlar turistik otellere dönüştürülmüş. Ve bölge, kule otelleriyle dünyanın bilinen yerlerini tüketmiş olan turistler için yeni duraklardan biri haline gelmiş.

Yazı ve Fotoğraf: PAKİZE İŞCAN

Garibim;
Ne bir güzel var avutacak gönlümü,
Bu şehirde,
Ne de bir tanıdık çehre;
Bir tren sesi duymaya göreyim,
İki gözüm
İki çeşme.

Orhan Veli

TREN GELİR

Hangimizin anılarında trene ilişkin çocuk-
su sevinçler yoktur ki..

Ya, oyuncak trenler almışlardır bize ya da
mutlaka, -artık masal olan- cuf cuf sesle-

riyle dumanlarını savura savura gelen kara
trenlere binmişizdir. Öyle değil mi?

Lokomotifler benim çocukluğumun en
büyük coşkusuydu. Bir kere, ailede bir
demiryolcu vardı,- halamın eşi demiryol-
cuydu- ve tam bir tren sevdalısıydı. Anlata
anlata bitiremezdi trenlerle, istasyonlarla
ilgili anılarını. Hasan Eniştenin bize gelme-
si biz çocuklar için festivaldi sanki.

Bir de, her sabah, kuşluk vakti geçen kara
tren vardı. Mahallenin çocukları,oğlanlı
kızlı, hepimiz,-sanki sözleşmişcesine- ya-
taktan fırlar, elimizi, yüzümüzü bile yıka-
madan, demiryolunun kıyısındaki incir

ağacının tepesine karga sürüsü gibi üşü-
şür, düdüğünü öttüre öttüre, gelen treni
beklerdik. Bazen gecikirdi. Sabırsızlanırdık.
Başlardık türkü çığırmaya:

Kara tren gelmez mi ola,
Düdüğünü çalmaz mı ola,
Gurbet ele yâr yolladım,
Mektubumu almaz mı ola.

Sanki türkümüzü duymuş da koştura koş-
tura geliyormuş gibi homurtularla yanı-
mızdan katar katar, vagon vagon geçirdi.
Geçirdi de bizim hayallerimize hayal, ne-
şemize neşe kattığını bilmezdi. Pencere-
lerinden bize el sallayanları biz de çığlık
çığlık selamlardık.

Ve ben, onun içinde olmak için neler ver-
mezdim!...

İlkokul birinci sınıfı pekiyi ile geçince, eniş-
tem armağan olarak trenle İzmir'e götür-
meyi teklif etti. Dünyalar benim oldu!

Küçücük, sarı boyalı istasyona girip bo-

yum yetişmeye yetişmeye uzandığım bilet gişesinden, istasyon şefi amcadan bileti kendim almıştım! Trenin basamaklarını zorlansam da kendim çıkmıştım!. Trende kondüktör amcaya bileti de kendim göstermiştim! Elindeki makasla "tık" diye delmişti. "Kontrol edilmiştir" anlamındaymış bu. Hâlâ, o iki tren biletini saklarım...

Tren yolculuğu, anne kucağında sallanmak gibiydi. Hele tekerleklerinin raylarda çıkardığı ses! Ninni gibiydi; uyumamak için kendimi zor tutmuştum. Eniştem pencereden bakmama izin vermişti. Trenimiz istasyonlara daha yanaşmadan pencerelere seyyar satıcıların tablaları uzanıyordu. Mis kokulu İzmir gevrekleri, börekler, şam tatlıları... İnsan hangisinden isteyeceğini şaşırıyordu. Eniştem neredeyse hepsinden aldı. Aslında obur biri sayılmazdım ama hepsini de bayıla bayıla yemiştım.

İzmir'e varıncaya kadar da pencereden hiç inmedim. Hızla kayıp giden yollar, dağlar, girip çıktığımız tünellerin heyecanı, saymadığım elektrik direklerinin hızla benden kaçıışı. Herşey rüya gibiydi! Gözüme birşeyler kaçıyordu durmadan ama kim aldırır.

İndiğimde yüzüm gözüm kapkara olmuştu; uçuşan kömür taneciklerinden. Olsun, değmişti doğrusu.

Sonra yıllar geçtikçe trenlerin çocuksu neşesi yerini hüzünlü duygulara bıraktı.

Hüzündür benim için trenler, yalnızlıktır tren istasyonları.

Mete Tekyıldız da benimle aynı fikirdeymiş. O bir de, demiryolculuk için "cefakarlıktır, sabretmeyi bilmektir" diye vurguladı.

Mete Tekyıldız, mesleğine, trenlere, lokomotiflere âşık bir insan. Ailesindeki herkes demiryolcu; oğlu hariç. Babası, annesi, amcası, dayısı, eşi, kayınpederi, teyzeleri hepsi bu mesleğe gönül vermiş, emek

vermişler. Dile kolay, iki kuşak boyu demiryolculuk ve hepsinin de hayatı TCDD amblemi altında geçmiştir..

Mete Bey 1941, Ankara doğumlu. 1961

yılında, Sirkeci Garı'nda "Hareket Memuru" olarak başladığı yolculuk 2000 yılında kendi isteğiyle emekli oluşuna kadar sürmüş. Tam kırk yıl demiryollarında, trenlerde geçen hayat!...

Meraklı kişiliği ve meslek aşkı onu sonunda koleksiyoner de yapmış. Oğlunun doğum günü için aldığı oyuncak bir trenle başlayan koleksiyon; babanın saati, dayının düdüklü derken eskicilerden, antikacıardan, Avrupa'daki dostlardan alınan parçalarla zenginleşmiş, bugün minik bir müze açacak kadar zengin bir demiryolu koleksiyonuna dönüşmüş.

İşte bu lokomotif sevdalısı Mete Bey'den tesadüfen haberim oldu. Sergisini görmeye gittiğimde gözlerime inanmadım. Çocukluğumun o güzelim kara trenlerinin maketleri ışıl ışıl orda duruyorlardı ve düdüklülerini öttürerek raylarda gidip geliyor, tünellere girip köprülerden geçiyorlardı. Tam 1200 parçalık bir koleksiyon.

Mete Bey, sizi kıskandım doğrusu, içinizdeki çocuğu bu kadar canlı yaşattığınız için. Sizi kutluyorum. Üstelik bu mucizeyi memur maaşınızla yarattınız sanıyorum?

Teşekkür ederim efendim. Evet, mesleğimi hem çok ciddiye alarak yaptım hem de ruhumun çocuk yanını ihmal etmedim. Bizim kuşağın pek oyuncacı olmadığı olmadı. Biz kendimiz yapardık oyuncaklarımızı. Hayalini

birbirimizi mutsuz ederdik. O nedenle ona ayrıca teşekkür borçluyum.

Deminden beri sizi izliyorum güya onları düzenliyor gibisiniz ama aynı zamanda oynuyormuşsunuz ve haz alıyormuşsunuz gibi çocuksu bir ifade gördüm hallerinizde?

Utangaç bir gülümsemeyle, "Sahi, çok mu belli oluyor oyuncaklarımla oynadığım?"

Trenler, demiryolları, köprüler, tüneller çok dinlendirici mekânlar benim için. Akşamları, yorgun ve stresli olduğum zamanlar-

da, kuruyorum trenlerimi, uzanıp onları seyre dalıyor, sorunlarımdan uzaklaşıyorum. Sakinleştirici bir özelliği var seslerinin ışıklarının, ritmlerinin. Ayrıca uzmanlar da, oyuncak trenlerin çocuklar üzerinde sakinleştirici özelliğe sahip olması konusunda hemfikir.

Koleksiyonunuzda neler var onlardan konuşalım mı biraz?

Koleksiyonum 1200 parçalık iki ayrı gruptan oluşuyor.

Birinci grupta TCDD'de kullanılan bilimum şapkalar, kestane fişekleri, yaka apoletleri, tren şeklindeki kalemler, tablolar, sigaralıklar, lokomotif motifli kravatlar, kampa-nalar, telefonlar, gaz lambaları, muhtelif ülkelere ait demiryolcu fenerleri, demiryol düğmeleri, elbiseler, eski biletler, tren şefi düdüklüleri, lokomotif işlemeli cep saatleri gibi antika parçalar var. İkinci grupta da minyatür tren setlerim ve iletişim cihazları yer alıyor. Bunlar içinde de özellikle Maklin marka buharlı lokomotifli trenimle tren haberleşmesini sağlayan kuru maniple ve mors telgraf makineleri çok önemli.

Peki bunların arasında ailenizden kalan parçalar var mı, hangileri?

Evet, demiryolcu olan babamın Serkisof marka lokomotif amblemlerli gümüş saati, 39 sene önce giydiğim hareket memuru şapkam ve 28 yıldır teklemeyen çalışan yine babamın armağanı olan oyuncak bu-

harlı trenin manevi değeri çok yüksek benim için.

Bu koleksiyon maddi ve manevi anlamda mini bir servet aslında. Bunları korumak zor olmuyor mu? Müze fikri var mı planlarınızda?

Tek amacım bu. Sponsorluğumu üstlenen bir firma olursa bütün bu objeleri bir müzede sergilemek istiyorum. Ayrıca ilk fırsat bulduğumda da elimdeki yazılı belgeleri sergilemek istiyorum. Bu konuyla Yapı Kredi Kültür Merkezi bir süredir ilgileniyor.

Daha önce de sergiler açtınız muhakkak. İstanbul dışında nerelerde açtınız? Bundan sonraki plan ve programınızı konuşalım mı?

Eskişehir ve Bilecik'te sergi açtım. Buradan da Denizli'ye götüreceğim sergiyi. Almanya, Norveç, Dubai'den davetler aldım. Oradaki trensever dostlarla da paylaşacağım koleksiyonumu.

Ama asıl önemli projem, TCDD Genel mü-

dürümün -ricamı kabul ederlerse- huzurlarına varıp belgelerimi ve proje dosyalarımı göstererek bana iki vagon tahsis etmelerini isteyeceğim. Gezici müze olarak, Kars'tan başlayarak demiryolunun geçtiği tüm yerleşim yerlerine ve en uç köylerimize kadar giderek yok olmakta olan bu çok özel "Demiryolu Kültürü"nü tanıtmak ve yeniden yaşatılması konusunda katkıda bulunmak istiyorum.

Koç Sanayi Müzesi'nde sergilenen Sultan Abdülaziz için üretilen treni bir atölyede çürürken bulunduğunu anlatan Tekyıldız'a bu olayın hikâyesini sordum.

BirgünDevletDemiryolları'nınYedikule'deki deposunu dolaşırken Sultan Abdülaziz'e ait olduğu bilinen meşhur saltanat vagonunu gördüm. Vagon atıl durumda ve çürümek üzereydi. Ardından bu konuyu Rahmi Koç'la görüştüm ve Rahmi bey gerekli izinleri aldıktan sonra İngiltere'den planlarını getirtip vagonu tamir etti. Sedef kakmalı, tamponları ahşap geçme, merdivenleri el

mekanîği olan bu saltanat vagonu Rahmi beyin ülkemize en büyük armağanlarından biridir.”

Kendi özel dünyasında, yani evinde bu tutkunun yansımaları nasıldı merak ediyordum.

Evini trenlere yol gösteren bir makas feneriyle aydınlatıyor, zamanı tren şeklindeki saatinden öğreniyor, tren motifleri olan kravat takıyormuş. Kalemliği, radyosu, kapı levhası, evdeki pek çok eşyası lokomotif şeklindeymiş...

Tekyıldız, mezar taşının da tren biçiminde olmasını istiyor!

“Bir dileğim daha var” diyerek araya giriyor Heyecanla, ısrarla yazılmasını istiyor belli. Koleksiyonunu Haydarpaşa Garı’nda sergilemek istiyormuş. O mekâna özel bir hayranlığı varmış. Uzun yıllar Haydarpaşa Gar müdürü olarak görev yapmış olmanın manevi bağından ötürü olsa gerek diye düşündüm.

Mete Bey sohbet süresince sık sık, kapatılan Demiryolları Meslek Lisesi için duyduğu üzüntüsünü dile getirdi. O okulların çok değerli demiryolu personeli yetiştirdiğinden, bunun ülke için ciddi anlamda ekonomik kayıp olduğundan da söz etti. Ve bu okulların yeniden acilen açılması gerektiğine inandığının altını çizdi.

Sohbetimiz sırasında ilgimi çeken başka

bir şey de, sergiyi gezenlere -neredeyse herkese- koleksiyonunu beğenip beğenmediklerini ve düşüncelerini sorması ve izleyenlerin verdikleri yanıtları ilgiyle akıl defterine not almasıydı. Özellikle çocuklar geldiğinde, izin isteyip onlarla daha yakın ilgilendi ve ebeveynlerine de, çocuklarıyla birlikte oyun oynamalarını, hatta akşamları, aile biraraya toplandığında özel zaman ayırarak birlikte yerlere uzanarak gerçekten trencilik oynamalarını, bunun hem çocukların ruhsal gelişimine iyi geleceğini hem de kendileri için sağlıklı bir dinlenme, rahatlama olacağını söyledi.

Sergide, masasının üstünde bir anı defteri duruyordu. Şimdiye kadar açtığı sergileri dolaşanların yazdığı anı notlarından tam 12 defter biriktirmiş. Kimler yazmamış ki anı defterine. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, yüksek rütbeli Komutanlar, Teşkilâtının Amirleri, Daire Başkanları...

Müze açma olanağı bulunduğu bu defterleri de sergilemeyi düşünüyormuş.

“Mete Bey” diyorum, “peki emekli olduktan sonra koleksiyonu büyütme faaliyetinizde bir değişiklik oldu mu?, emeklilik duygusu biraz frenliyor mu insanı?”

Sorumu son derece emin bir ses tonuyla:

“Aksine, bu tutkuma ayıracak daha çok zaman buluyorum.” diye yanıtlıyor. Durmadan araştırıyorum, bitpazarlarını dolaşıyorum. Sağolsun tanıdık, dost, ahbab koleksiyonumu zenginleştirecek ilginç materyal göndermeye devam ediyorlar.

Bunca malzemeyi nasıl koruyorsunuz, evinize sığması mümkün değilmiş gibi görünüyor?

Bir kısmını evinde, bir kısmını Söğütlüçeşme İstasyonu’nda -TCDD küçük bir depo tahsis etmiş kendisine - bir kısmını da yakın arkadaşlarından birinin evinde saklıyormuş.

Serginin dikkati çeken enteresan objelerinden biri de, şapkalardı. Sayıları

kırk civarında, çeşit çeşit şapkalar. Çoğu Avrupa'danmış. Yanılmıyorsam dört tane si TCDD kurumuna ait. Hepsinin de ilginç hikâyeleri vardı. Özellikle Rus şapkasının hikâyesi hoştu.

Bir tarihte, büyük bir kokteyl verilmiş, yabancı ülkelerin Gar Müdürleri de davetliymiş. Rus Şef'in şapkasına göz koymuş Mete Bey. Yanına gidip -olmayan Rusçasıyla- koleksiyonundan söz etmeye çabalamış. Şapkayı satın almak istediğini söylemiş. Şef şapkasını gözden çıkaramamış tabii ve reddetmiş. Mete Bey inatçı, gözkoymuş bir kere şapkaya. Gecenin ilerleyen saatlerinde, artık herkesin hafiften çakırkeyf olduğu sırada, tekrar Şef'e yanaşıp -olanca gülyüzlülüğüyle- şapkayı Şef'in kafasından çıkarmış, avucuna da bir miktar dolar sıkıştırıp ortadan kaybolmuş.

Koleksiyonun oluşma öykülerini anlatırken sanki yeniden yaşıyormuşcasına neşeleniyordu Mete Bey.

Masasındaki hız treninden söz etmemek olmaz. Son derece modern ve günümüzün teknoloji harikası! Dünyada tekmiş ve trensever Japon dostundan armağan gelmiş Mete Bey'e.

Hele babasından kalma o eski demiryolcu çantasından sözetmeden gitmek, hiç olmaz. Serginin sessiz bir köşesinde ulu çınarlar gibi görkemli ama bir yandan da, yaşından mı, eskiliğinden mi bilinmez, çekinir gibi duruyordu, vitrinlerin önünde.

Bu emektar çantayı Mete bey'in babası, emekli olunca oğluna bırakmış. O da, yıllarca her göreve çıkışında -hareket memurları her göreve çıkışlarında evden üç gün uzaklaşırlarmış - çantasına görev aletlerini, belgelerini, azığını ve ilaçlarını koyarmış. Dağda bayırda, yağmurda kışta ne çok kahrını çekmiş seksenbeş yaşındaki O çanta; hem babasının hem Mete Bey'in...

Dile gelse, kimbilir ne anılar anlatacak, onların bile unuttuğu!..

İşe "hareket memuru" olarak başlarken giydiği kıyafet de öyle. O da asılı durduğu yerden habire birşey fısıldıyor gibi geldi bana.

Sergideki bütün objeler hareketsiz, sessiz kalmaktan hoşlanmıyor gibiydiler sanki. Onlar da, Mete bey gibi, demiryollarında dolaşmak, başka insanlara ulaşmak, müzelerde, kendilerine yakışır yerlerde yaşamak istiyorlardı. Kaybolmak değil...

Berrak mavi, altın ışıltılı sarı, rüzgârlı yeşil... Bu büyüleyici manzaraya dahil un-ufak toprağın, ayaklarıma bulaşan zamanı temsil ettiğini biliyorum.

Çatalhöyük'ü ağustos başında ziyaret ettim. O gün, rüzgârın uğultusu dışında doğa, tümüyle sessizdi. Tepeye çıkan yolun yarısında durup höyüğe baktım. Sırtını dikleştirip, ovayı süzen neolitik insanın, tam da benim durduğum noktayı seçtiğinden emindim. Bana bıraktığı giz dolu yapılar, kap-kaçak üstünde kalan parmak izleri, özel eşyalar ve hatta ölüler arasında dururken, 9000 yıl önceden bu yana süre giden zamanı bizim için ortak kılan kaderimizi sezdim.

Yerkürenin sonsuz deviniminde ayakta kalmaya çalışan insanların milyonlarca yıllık geçmişi düşünülecek olursa, yakın bir akrabalıktı bizimkisi. Arpanın, buğdayın, taşkınların, dolunay ve yıldırımların, tadıyla, görüntüsü ile benzerliklerin yaşandığı ayrı zamanların akraba insanlarıyız! Sonsuz ve aynı gökyüzü altında çarpmış/ çarpmakta olan yüreklerimizin buluşmasındaki mucizeyle tenim ürperdi.

Fısıltılarını duyduğumdan emindim. Ovayı çınlatan seslenişin haberciden geldiğini biliyordum. Çok yükseltilerden uçan akbabanın insanın sonuna yaptığı katkıyı özlemlerle bir başlangıç ve süreklilik bekleşiyle haklı çıkarabileceğinin ayırtındaydım. Müthiş bir denge, önlenemez bir süreklilik, kabul edilebilir tek gerçek olan değişim ve uygun olan tek yaşama tutumu, uyum için, deşifre olan tarihin önünde huşu ile eğildim.

Benim bağlılığım sonradan geldi, Prof. Ian Hodder'ın Çatalhöyük adlı kitabını okurken. Konya'nın Çumra ilçesine bağlı topraklar üzerindeki Çatalhöyük'e en içten bağlılığı gösterenler ise yöre halkı olsa gerek. Küçükkuuyu ve etrafındaki evlerde yaşayan insanların, gecenin bir yarısı uyandıklarında, yakınlarında duran tarihi bizim şehirlerdeki komşuluğumuzdan çok daha güçlü hissettiklerine eminim. Yıldızların kaybolmadığı, ağustos böceklerinin sesinin şehir gürültüleri ile perdelenmediği ovanın ilk ev sahiplerine en yakın duran insan topluluğu, onlar!

1958 yılındaki ilk keşfin ardından kazıların gün be gün açığa çıkardığı tarihi kucaklayan ekip, pek çok kez değişti. Bayrak yarışının son önemli ismi Prof. Ian Hodder. Bir kitap projesi nedeniyle onunla ve ekibiyle bulduğum Çatalhöyük ziyaretimde karşıma çıkan bir başka isim, Sadrettin Dural ise, beklenmedikti.

Sadrettin Dural! Aslında bu yazı Çatalhöyük'ten çok onun hakkında. Ama ayrı tutulamıyor. Sürprizleri tükenmeyen bir yer Çatalhöyük. Hiç gittiniz mi? Varlığına sinen değişim-dönüşüm özünün bugünümüzü bile etkilediğine eminim. Sadrettin Dural'a yaptığı da bu. O artık bir yazar. Kitabı "Left Coast Press" adlı yayınevi tarafından 1 Haziran 2007'de yayınlandı. Kitabının adı; **Çatalhöyük'ü Korumak: Bir arkeolojik kazı alanı bekçisinin anıları**.

Yüreğim sevinçle kabardı. Onunla konuşmak istedim. Neolitik insanla yerel ilişkiyi ve kazılar ile ekiplere karşı hislerini de duymak niyetindeydim. Artık Çatalhöyük'te bekçilik yapmayan Dural'ı bulmama ekip yardım etti. Aşağıdaki kısa söyleşide onunla ve kitabıyla ilgili özet bilgilere yer vereceğim. Sonrası sizlere kalıyor. Ancak üzülerek belirtmeliyim ki; kitabın Türkçeleştirilmesini beklemek zaman alacak gibi gözüküyor.

Prof. Ian Hodder, basılmasına ön ayak olduğu kitap için: "Sadrettin'ininki bir başarı öyküsü değil" diyor. Yine de, Sadrettin Dural'ın uzak görüşü, güçlü bir eğitim, yetkilendirilme vb. unsurlardan ayrı düşünülmesi gereken yapıtını ya da bu yapıtın içeriğini oluşturan kimliğini, tam arkeolojinin merkezine yerleştiriyor. Dural'ın kitapta paylaştığı anılarından doğan öyküyü; eğlenceli, manevi anlamda güç veren, trajik ve son bulmamış bir öykü olarak niteliyor.

Nasıl son bulabilir ki? Günümüz gerçekliğini, bam-

başka bir düzen ve zamanın yanı başında, empati ile deneyimleyen bir insanın duyarlı öyküsüdür sürmekte olan.

Kendi zamanındaki farklılıklara da pozitif yaklaşan Dural'ın sesini "yeni bir diyalog fırsatı" olarak değerlendiriyor, Hodder. Etno-arkeoloji konusuna çokça yoğunlaştığı için olsa gerek, eski kazı bekçisi Dural'ın anlatıları, ona ve meslektaşlarına belki bize anlattığından da çok şey söylüyor. Yerel yönetim, çalışanlar, yerleşimin kültürü... Ondandır pek çok konuda bilgilendiğini vurguluyor ve diğer herkesin, arkeolog olsun olmasın bu yapıttan faydalanmasını umduğunu söylüyor. Kitabın yayınevi de arkeoloji alanındaki yayımları ile biliniyor.

Dural, kazı sahasındaki yerel yaşamın sesini, yöre halkının bakışıyla dile getiriyor kitabında. Arkeologların tuhaf alışkanlıklarını, çalışma biçimlerini, yerel yönetim ve yasalarla mücadelelerini, yatırımlar, efsaneler ve diğer yerel olgulara karşı tepkilerine dair gözlemlerini, yerel efsaneleri, Küçükkuuyu ve civarındaki yaşam koşullarını anı diliyle anlatıyor. Aslında -bir anlamda da- günümüz

Türkiyesi, kasaba insanının profili aktarılan.

Çatalhöyük, tam 9000 yıllık geçmiş ile (en erken yerleşim M.Ö. 7400) her tür ilgiyi hak eden bir kalıntı. Barışçı, eşitlikçi, kalabalık (13.5 hektar üzerinde 3000-8000 kişi arasında insanın yaşadığı "kasaba"), tarım toplumu olmaya doğru doğallıkla değişmiş, yerleşikleşmiş, hayvanları evcilleştirme ve sanat üretimi konusunda başarılı işler gerçekleştirmiş bir toplum. Uygur insanın atalarının bilinen ilk adreslerinden biri! Belki gitmek istersiniz diye yazıyorum: Konya'nın Çumra ilçesine 10 km. kadar uzaklıkta, Küçükkuuyu civarında. Mavi, sarı ve yeşil renklerde pastoral bir boşlukta hafifçe yükselen, çatal duygusu veren iki tepe düzünü derhal tanıyacaksınız.

Çatalhöyük'le ilişkinizi tanımlar mısınız?

Efendim, ben, Konya-Çumra-Küçükkuuyu'de doğmuş, o köyde, Çatalhöyük'ün hemen yanında büyüyen biriyim. Küçükken etrafında hayvan otlatırdık, gelen turistlerle fotoğraflar çektirir, sohbet ederdik. Tabii ki anlaşamıyorduk, ama diyalog kurabiliyorduk. Sanırım bunun da etkisiyle, Çatalhöyük'e bir sevgim doğdu. Buna rağmen, Çatalhöyük'te bekçi olarak çalışmaya başladığımda yine de sıradan bir höyüktü benim için, çünkü bilmiyordum; neolitik ne, Çatalhöyük ne? Derken anlamını öğrendim. Profesör Ian Hodder, bana elli saat ders verdi ve bu derste neolitik insanın yaşamını öğrendim. İşte o zaman, Çatalhöyük'e âşık oldum. Yani o günü özledim, o günü yaşadım. Neolitik insan bence şanslıymış. Bizim sıkıntımız daha çok. Zaman makinesi olsa hiç tereddüt etmeden o zamana giderdim. Gerçi evleri dip dibe yapılmış. Bu birçok soruna yol açmış ama hiç kavga etmezlermiş. Çünkü birbirlerine ihtiyaçları varmış. Birbirlerini severlermiş. Günümüzde ise biz bunu unutmaya başladık. Teknolojiye karşı değilim, ama ona bir nokta koyup insanlığımıza zaman ayıramıyoruz. Bir evde oturduk, diyelim; oğlumuzla, kardeşimizle, arkadaşımızla kaç kelime konuşuyoruz? Çok az... Televizyon seyrediyoruz. Oysa neolitik insan konuşmuş, kaynaşmış, birbirini severmiş. Ben sanıyorum ki sevgi sohbetten geliyor efendim. Saygı duyuyorum o insanlara. Bu sevgi ve saygı beni kitap yazmaya kadar götürdü efendim.

Anlıyorum ki, göreviniz Çatalhöyük'ün korunmasıyla ilgiliydi.

Benim görevim Çatalhöyük'te bekçilikti; yani hem orayı beklemek hem de gelen ziyaretçilere yardımcı olmak.

Bu işi hangi yıllar arasında yaptınız?

Daha önce Konya da taksicilik, kamyon şoförlüğü, yani nakliyecilik yapıyordum. Ta ki 1993 yılına kadar. Ben işe başladıktan beş ay sonra Ian Bey geldi ve kazıları başlattı. Görevim yaklaşık 2000 yılına kadar devam etti. 2000 yılının sonunda özel hayatımda bazı talihsizlikler yaşadım ve 2001 yılı başında Çatalhöyük'ten ayrılmak zorunda kaldım.

Sadrettin Dural

“Ben niye ölümlü olayım, dedim kendi kendime. Ben de kitap yazayım ve de ölümsüz olayım.”

Artık bekçi olarak çalışmıyorum. Çatalhöyük'ün yanında bir büfem var, bu seneye kadar orada olmaya devam ettim. Çünkü dedim ya, Çatalhöyük'e alıştım, çok seviyorum. Bu sevgimden uzaklaşamadım. Bir anlamda yetkili değil ama gönüllü bekçilik yapmayı sürdürdüm. Fakat hayat şartlarının getirdiği zorluklar, düzenli bir işe girmemi gerektirdi. Şimdi ayrıyım. Yine de, haftasonları, izinde olduğum günler Çatalhöyükteyim. Emekli olduğumda her gün, hep Çatalhöyük'te olacağım efendim.

Oradaki gelişmeleri nasıl değerlendiriyorsunuz? Kitabı da geleceğim ama önce genel olarak dü-

şüncelerinizi öğrenmek istedim.

Çatalhöyük'teki çalışma, bildiğiniz gibi, çok yavaş gitmekte. Çünkü profesörümüz takım çalışması yapıyor, dünyanın çeşitli ülkelerinden, bunun içine Türk arkeologlar da dahil, bir ekip kurmuş durumda. Bu ekibin amacı, eski kazı gibi hemen kazıp bir objeye ulaşmak değil, amaç kazıp incelemek, araştırmak, eski insanın yaşamış olduğu hayatın bilgisini ortaya çıkarmak. Bu sebeple ağır ilerliyorlar. Yalnız umutluyum, ilerisi için çok iyi oluyor efendim.

Bu arada Ian Bey hakkında konuşsam olmaz, ama ne konuşsam tuhaf oluyor. Ian'ı utandırıyor. Ben bir arkadaşına okuttum kitabı, bana dedi ki; “Sen Ian'a

yağcılık yapıyorsun”. Belki öyle yansıyabilir, ama bu kitabı yazmama Ian sebep. Ian iyi. Kötü olsaydı hakkında ne konuşur ne yazardım.

Ekibe gelince... Aslında yine Ian Bey'e bağlı. Orası, dediğim gibi, dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen insanlarla dolu. Kavga yok. En kötü olayı dahi konuşmakla, sohbetle aydınlığa kavuşturabiliyorlar. Tabii ki bunda Ian'ın payı büyük. Şaşırtıcı, çünkü bizim Çatalhöyük küçük bir dünya. Yine de her ülkeden insanlar var. Fakat neden kavga etmiyoruz? Şöyle dünyaya baktığımız zaman, birçok ülke birbiri ile savaşıyor. Acaba neden biz o küçücük dünyada savaşıyoruz da onlar koca dünyada savaşıyorlar? Diyorum ki, bu dünyada

bazı büyüklerin görüş açıları farklı. Keşke bu insanlar gelse ve Ian Bey'le sohbet etseler.

Çatalhöyük'ün dikkat çekici bir özelliği bu. 1400 sene hiç savaş olmamış. Ne dersiniz, bağlantılı mı?

Tabii ki. Neolitik insanı anlamak lazım. Bu arkeologlar da onlara benziyorlar. Birisi değil, hepsi; dünyanın her tarafındaki arkeologlar, bal arısı gibiler. Yemez, yaparlar. Yani hiç durmadan, bıkmadan, usanmadan, dünyamızdaki insanlara bilgi vermek için emek harcarlar efendim. Çok fedakâr bu insanlar. Sahip olmak için değil, yaşamak ve yaşatmak için uğraşırlar.

Kazılar sırasında sorun çıkmaz mı? Kazı ekibi pek çok zorlukla karşılaşılıyordu.

Evet, pek çok zorluk var. Doğanın getirdiği zorluklar olsun, çalışma koşulları olsun... Benim gördüğüm tek yol, takım çalışması. Bekçisinden işçisine, açsısından profesörüne tüm insanlar takım çalışması yaparlarsa, o kazının tüm zorlukları aşılar. Herkes buna inanmalıdır. Çünkü güç, birlik olmaktan doğuyor.

Düşünün; havanın sıcaklığı sorun. Bizim höyükte sıcak havada çalışmak hiç kolay değil. Biliyorsunuz, güneş çarpmasından insanlar bile ölüyor. Neolitik kazılarda, toprak kazılarında, havanın yağışlı olması da sorun. Kazı devam ederken yağışlı günler olur. Buluntuları koruma altına almak, muhafaza etmek tabii ki

çok zor. Ama takım çalışması ile biz bunun üstesinden geldik efendim.

Define arama sevdalıları çıkar mı?

Çatalhöyük'te bu olmadı. Ama dünya genelinde olur maalesef. Herkes maddi yönden kazanç elde etmek için uğraşiyor. Buldukları şeyi satmak istiyorlar. Bir yerleşim alanı bulununca, "ben buradan nasıl köseyi dönerim" hesabı yapıyorlar. Halbuki o insanlara anlatılsa... O yerleşim alanının bulunması, en büyük hazine. Sen hazineni orada buldun, onu değerlendir, değil mi? Müzeler müdürlüğüne olsun, devlete olsun haber ver. Senin adını taşısın, sen onun onurunu taşı. En büyük kazanç! Para, her şey demek değildir. Sanırım, insanlara böyle yerleşim yerlerinin önemini anlatmak, en iyisi.

Kazıda çalışan Küçükköylü bayanlar gördüm...

Evet çalışıyorlar, hem de güzel çalışıyorlar. Kalkınmış da oluyorlar. Bizim köy için de, diğer çalışanlar için de güzel bir iş imkânı sağlıyor bu proje.

Küçükköy'de yaşadığınıza göre bilirsiniz, sizin gibi mi düşünüyorlar? Küçükköy halkı, Çumra halkı ya da Konya halkı ne hissediyor? Kalıntıların ve kazılarak açığa çıkarılmalarının çevreye katkıları var mı? Türkiye'ye diyemediğim için üzgünüm, Türkiye'nin çok da haberdar olmadığı ortada. Bel-

ki yurtdışında yaşayan kimi gruplar bizden daha çok ilgililer burada olanlarla. Ne dersiniz?

Çatalhöyük'teki eski kazıyı bilmiyorum. 1963'lerde başlamıştı sanırım. Yeni kazının ise başından beri tanığıyım. Elbette köyümüze, Çumra'ya, tüm bu havaliye çok katkısı oldu. Yöreyi canlandırdı, kültür alışverişi gerçekleşti. Yani nasıl Avrupalı insanlar bizi merak ediyorsa, biz de onları merak ederdik. Onlarla tanıştık, konuştuk. Onlar bizim kültürümüzden, biz onların kültüründen faydalandık, iyi bir diyalogumuz oldu.

Faydalandık dediniz, bununla ne kastediyorsunuz?

Bu sorunuza şöyle cevap vereyim: Bu insanlar gelip çalışmaya başladıktan sonra, mesela Profesör Ian Bey'in köyümüze çok büyük katkısı oldu. Örneğin köyümüze büyük bir okul yapıldı. Beş yıllık olan okul içine lise de konularak 11 yıla çıkarıldı ve köydeki genç insanlar hem okumak hem de arkeolog olmak için çaba harcamaya başladılar efendim. Bunun yanında, az öncece söylediğim gibi, 1993 yılında Ian Bey gelmeden önce, benim Çatalhöyük'e bakışım farklıyken onun gelişi ile ben nasıl değiştiysem, bizim köy de değişti. Çünkü ben o köyün halkından biriyim. Öyle değiştim ki, ilkokul mezunu olmama rağmen kitap yazacak kadar. Ian Bey beni yetiştirdi efendim.

Düşünün, nasıl olur da ilkokul mezunu bir kişi kitap yazar? Elbette yazamaz, yazsa da buna kimse inanmaz. Ama Ben örnek aldım, onlardan öğrendim, kendimi büyüttüm, onlarla paylaşım geliştirdim. Bazen derim, bu kitap benim değil. Bu kitabın yazarı, işte o Çatalhöyük'e kazı yapmaya gelen ekip, Ian Bey, Çatalhöyük'e gezmeye gelen ziyaretçilerdir. Ne kadar faydalı olduğunu anlamayı insanlara bırakıyorum efendim.

Artık kitap konusuna gelelim öyleyse. Bu fikir nasıl doğdu? Nasıl bir süreç gelişti, bahseder misiniz?

Çatalhöyük'te bekçi olarak çalışırken, kim geldiyse, 1958 yılında Çatalhöyük'ü ilk keşfeden Mellaart'dan bahsetti efendim. O burayı nasıl keşfetmiş, nasıl bulmuş, kazı nasıl başlamış... Sonra ikinci kazı dönemi başladı. Ian Hodder da kitap yazmış, durmadan da yazıyor. Çatalhöyük'ten bahsediyor. Artık onu da tanıyorlar. Yani Mellaart'ı nasıl kimse unutmamışsa, Ian Bey'i de unutmayacaklar. Bu insanlar ölümsüz oldular. Ben niye ölümlü olayım, dedim kendime. Ben de kitap yazayım ve ölümsüz olayım. Onlar profesörse, ben de bekçiyim. Çok zengin biri olsam bir hastane yaptırırdım, bir okul yaptırırdım, ismimi verirdim, ismimi yaşattırırdım. Ama param yok, belki olmayacak. Fakat kalemim vardı. Artık, bu kitabı yazdım. Kitabımı kim okuyorsa, kitabımdan bir alıntı yapıyorsa bana atıfta bulunuyor, ölümsüzlüğüme katkıda bulunuyor. Buradan hepsine teşekkürü borç bilirim.

Kitabınızın adı ne?

Türkçe ismi, *Çatalhöyük'ün Bekçisinin Anıları*.

Türkçesi var mı kitabınızın?

Şu anda Türkçesi yok. Bu sene büyük ihtimalle basılır diye tahmin ediyorduk, fakat geçen gün Ian Bey'le yapmış olduğumuz bir toplantıda bunun zor olacağını söyledi. Türkçe çıkması zor, ama umutsuz da değil. Çevrilmesi gerekmeyecek, benim yazdığım, orijinali zaten Türkçe.

Peki kitapla ilgili herhangi bir geri dönüş oldu mu? Yani okuyan insanlardan? Gerçi atıfta bulunanlardan söz ettiniz, ama ben özellikle yakın çevrenizi merak ediyorum. Kitabınızla ilgili ne düşünüyorlar?

Kitabım henüz yeni basıldı. Yanlış hatırlamıyorsam 2007 Ocak ayında basıldı. Kitabımı ilk okuyanlar beni tebrik etmeye geldiler. Ama onlar dışarıdan. Yani ekipte çalışanlar. Hepsini kardeşim diye biliyorum. Kardeşlerim dışında karşıma çıkan bir okur olmadı.

Biraz içeriğinden bahsedebilir misiniz? Okuyanlar neler bulacaklar?

Bu soruyu nasıl yanıtlarım, bilemiyorum. En doğrusunu, okuyan arkeolog arkadaşlarım söyler size. Ben ise dedim ki, okurumu karşıma alayım, hayal kursun, havalarda olsun, hüznünlensin, bir-iki gözyaşı döksün, okurlarıma kıyamam dedim sonra, komik bir şeyler yazayım gülsünler dedim... Sonunda bitirdim. Ufak bir bilim-efsane! Okuttuklarımdan kimse kötü demedi, herkes beğendi. Kitabımı okuyan bir kardeşimin eleştirmesini isterdim. Beni mutlu mu eder, mutsuz mu eder, bilmiyorum, ama hoşuna gitmeyen yerleri öğrenmek, hatamı bilmek, aynı hataya yeniden düşmemek demektir bence. Yine de eleştiren olmadı hiç, hep övgü aldım efendim.

Başka kitaplar da yazacak mısınız?

Daha önce de söylediğim gibi amacıma ulaştım. Benim amacım ölümsüzlüktü. Eğer bu kitabı okuyanlara bir şey verebildimse, onlar da benden yeniden bir şey beklerlerse, tabii, neden olmasın? Bir keresinde bir arkadaşım, "ikinci kitabı yazamazsın, birinci kitabın tesiri altında kalırsın" dedi. "Birinci kitabın çok beğenilirse ikinci kitabı yazman çok zor olur, çünkü onun yerini tutmaz, motive olamazsın" dedi. Bense diyorum ki; eğer beğenilirse, ikinci kitabımı da dağlardan gelen seller gibi zorlukları aşıp yazarım, ama okurlarımın görüşleri çok önemli.

Sahi, köydekilerin tepkisi nasıldı?

Şimdi, köyde bu kitabı yazdığımı kimse inanmadı, alay konusu dahi oldum. Ama bu benim için de çok iyi oldu. Alay konusu edilmem beni yıldırmadı, ateşledi. Şu anda mutlu ve memnunlar ama merak da ediyorlar, acaba kardeşimiz kitaba ne yazdı diye. İngilizce olduğu için okuyamadıklarından.

Yani paylaşmadınız.

Hayır efendim, orijinali daima bende saklı kalmıştır.

Ya aileniz, onların kitapla ilgili duyguları? Nasıl etkilendiler?

Ben evliyim, iki çocuğum var; biri oğlan, diğeri kız. Allah'a şükürler olsun ki bana ikisinin de sevgisini tattırdı. Eşim bu kitabı yazacağıma inanıyordu, çünkü içimdeki yazma hevesini görüyordu. Bana destek oldu, yazarsın, başarısın dedi durdu. Çocuklarıma gelince; şu anda ikisi de lise mezunu. Üniversiteye hazırlanıyorlar. Ben okumadım, ama onlar okusun istedim, vatana-milllete hayırlı insanlar olsunlar... Onların kitaba bakışı çok farklı oldu, başka bir gözle, onurla bakıyor onlar. Bu da beni çok sevindiriyor, mutlu ediyor.

Kitabı yazmanız ne kadar sürdü?

Efendim, aslında kitabı çok kısa sürede yazdım ben, altı ay gibi bir sürede bitirdim. İlk başladığımda çok kolay zannetmiştim, ama zormuş. Çok zormuş. Hafızamdakiler birkaç sayfayı ancak doldurmuştu. Durup, iki ay kadar düşünme safhasından geçtim, sonra tekrar başladım çalışmaya. Ufak, eski bir bilgisayarım vardı, onda çalıştım. Hâlâ saklıyorum. Klavyenin başına oturup, düşünüyordum. Bazen saatlerce sürüyordu. Belki üç saat hiçbir şey yazamıyor, fakat gecenin bir yarısı, bir, bir buçukta aklıma gelen bir mevzu ile hızla yazmaya başlıyor, kısa sürede iki - üç sayfa doldur-

yordum. Böyle çıktı kitap.

Yeni bir iş değişikliği yaşamışsınız. Siz kitap yazmış birisiniz. Kitap yazmış olmanız işyerinde nasıl bir deneyim yaşıyor size?

Yazmış olduğum kitabın sevincini benden başka kimse bilemez. Buna rağmen bazen üzülüyorum. Çünkü biri karşıma geçtiğinde, an geliyor, "Ben bir kitap yazdım, ben bir yazarım" diyemiyorum. Biliyorsunuz, büyümek, öğrenmek yerine geçermiş gibi oluyor. Bir kişi çıkıp, kitabımı okuyup da, "arkadaş sen bir kitap yazmışsın" diyemediği için, ben de sakladım. Ama gün gelir, işyerindeki arkadaşlarım arasından biri çıkarsa, kitabımı kutlarsa, o zaman ne hissedirim, bilemiyorum efendim. Çok sevinirim.

Türkçeleşmesi için, Ian Bey dışında, görüşmeleriniz olmadı mı?

Buna benim gücüm yetmez. Yayın kuruluşu ile anlaşmamızda tüm yetkiler onların elinde. Yalnız Ian Bey de zor olacağını söyledi. Çok üzülüyorum, ama maalesef şu anki durum bu. Fakat şunu da söylemeliyim; ben Türk, Alman, İngiliz değil insanları çok seviyorum, insanların hepsinin okumasını, beni tanımasını istiyorum. İnsan ayrımı yapmam. Rengi, dini, ırkı ne olursa olsun, kesinlikle insanları seven bir yapıya sahibim. Şu an okunuyor olması da güzel.

Kitabınızdan küçük bir pasaj, efsane... bir şeyler paylaşır mısınız?

Paylaşırım tabii. Mesela, Çatalhöyük'ü James Mellaart'dan önce, bizim köyde yaşayan, eski yaşamları, eski eşyaları seven biri olan Hasan Eken isminde bir amcamız keşfetmiş. Hasan Amca'nın, çok daha evvel Çatalhöyük'e gidip geldiği söylenir.

Zamanında orası sadece bir yükseltiymiş. Üstünde hayvanlar otlatılmış. Harman yapanlar varmış. Sıradan bir höyükmüş işte. Küçükköy'deki tarlaların tapusu bile yokmuş. Devlet, çiftçiye, yani Küçükköy halkına tapu dağıtmaya geldiğinde, Hasan Amca'nın da ekili tarlaları varmış, ama o başka bir istekte bulunmuş. "Ben bu ektiğim tarlaları size vereyim, siz bana Çatalhöyük'ü verin" demiş, ısrar da etmiş. Elbette vermemişler. O zaman bizim köyde pek çok insan Hasan Amca'ya deli demiş. Öyle ya, akıllı adam Çatalhöyük'ü ne yapsın? Verimli toprak verilir mi?

Şimdi düşünüyorum da, Hasan Amca, ta o zamanlarda, yani 1950'lerde Çatalhöyük'ün önemini kavramış biriymiş. Çatalhöyük'ü ilk keşfeden James Mellaart derlerse de bence değildir, onu keşfeden Hasan Amca'dır. Ola ki obsidyen, ev kalıntısı, ocaklar vb. çıkmıştır önüne.

Çatalhöyük'le ilgili açıklanamayan, söylenti olan şeyler de yazdım kitabımda.

Üç sene öncesine kadar, size bu anlatacaklarım yaşıyordu. Görenlerin olduğu söylence şu; Ağa Damı dediğimiz bir höyük daha var, Çatalhöyük'ün yaklaşık bir kilometre ötesinde. Akşam çöktüğünde, Çatalhöyük ile Ağa Damı denilen höyük arasında, biz dede deriz ama ne olduğunu bildiğimiz yok, ışıklar

gidip gelirmiş. Gerçekten sanıyorum. İnanmak zorsa da bunu söyleyen adamlar yalan söyleyecek birileri değildir. Çatalhöyük ile Ağa Damı arasında birtakım insanların gidip-geldiği hep de söylenegelmiştir. Bizim Küçükköy'deki insanların çoğu bilir.

Ağa Damı ile ilgili bir öyküye de yer verdim kitabımda, aynı çevrede olduğu için. Annemin dayılarının yaşadığı bir şey bu. Adları, Tahir ve Mustafa'yımış. Mustafa dayı, akıllı ve oyuncu biriymiş. Tahir Dayı ise biraz safça, çabuk inanan yapıda biri. Ekin biçip, ekin saplarını kağnı ile taşırlarmış. Çabuk kandığı için sapları çoğunlukla da Tahir Dayı taşır, Mustafa Dayı uzanır yatarmış. Tahir dayı yolda giderken karşısına biri çıkıp, "sen in, arabaya ben bineceğim" diyormuş. Onu taşıyan katırlar soluk soluğa kalıyormuş. O adam arabadan iner, önce tavuk, ondan sonra keçi olarak gözükürmüş dayıma. Tahir Dayı çok korkmuş, hastalanmış. Mustafa Dayı "Ne oldu, neden korktun?" diye sorduysa da Tahir Dayı söylememiş. Mustafa Dayı, "ben de gidip bir bakayım" diye-

rek yüklenmiş sapları ki yolda giderken yine bu adam çıkmış önüne, bir tavuk, bir keçi olmuş. Mustafa Dayı onun şeytan olduğunu düşünmüş. Adam eski haline dönünce her zamanki gibi "sen in arabadan, ben bineceğim" demiş. Mustafa Dayı, buna müsaade etmemiş, tabancasını çıkartıp ateş açmış adama, bir şimşek gibi göğe ağışını seyretmiş. Bunu çok yakınarımdan duydum, inandım, ama inanmayanlara da saygı duyarım.

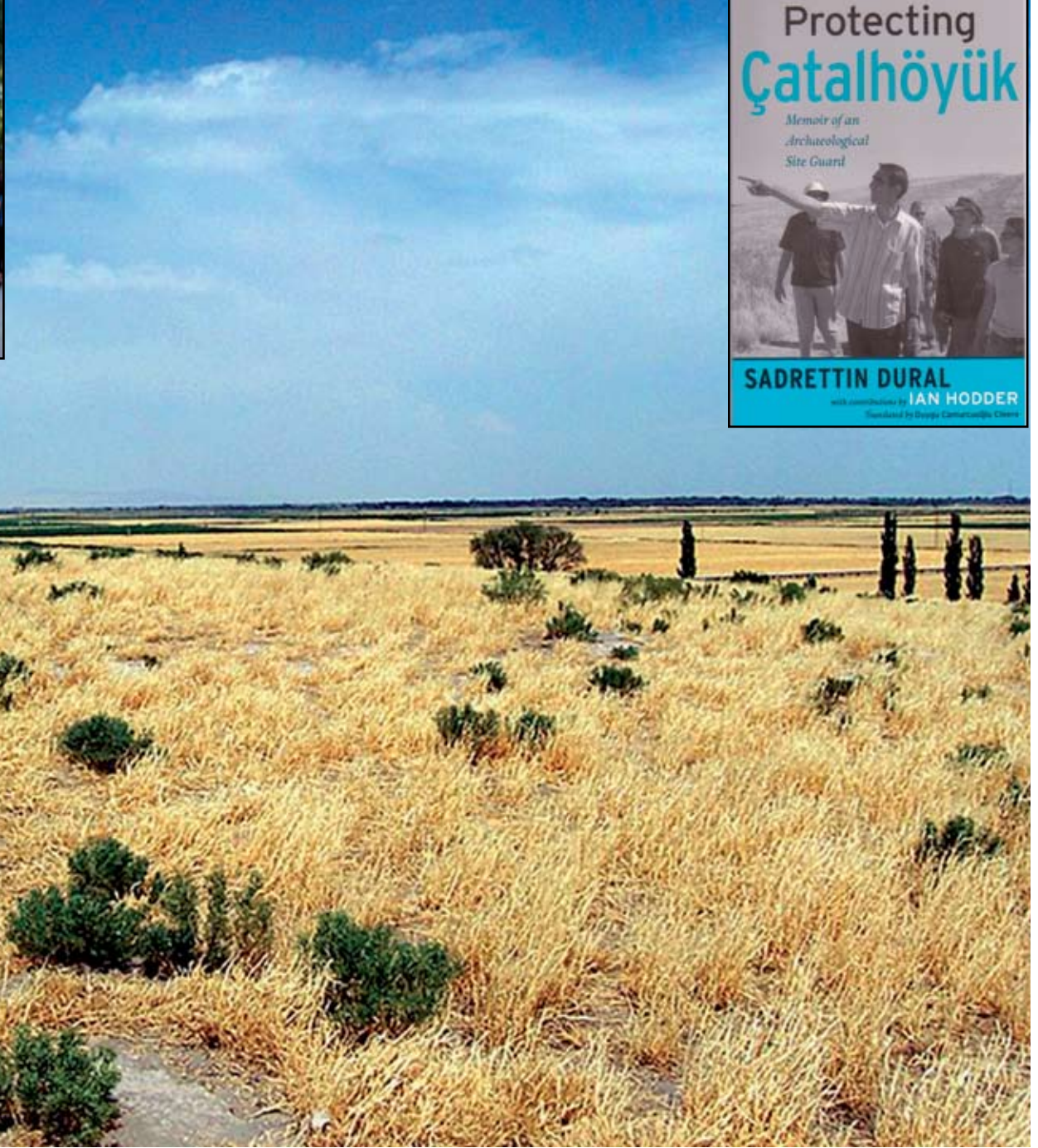
Bekçilik günlerinizden sizi güldüren bir anı kaldı mı geriye?

Kalmaz mı? Çatalhöyük'e ilk başladığımda kıştı. Bir minibüs dolusu Japon turist ziyarete gelmişti. Onları yakından ilk kez görüşümdü. Aman, dedim, bunlara uymadan iyi geçineyim, bir an önce gezdirip, uğurlayayım. Hepsi birbirine benzediği için televizyondaki Japon filmlerinde gördüğüm kavgacı karatecilerden olduklarını sanmış, fena halde korkmuştum.

Eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Benim kitabımdan 2 tane var kazı evinde, arkadaşlar sıraya koymuş okuyorlardı. Bir bayan arkadaşımız geldi, dedi ki "ya sen bir kitap yazmışsın, gördüm ama maalesef okuyamadım. Çünkü şu anda Luis okuyor, ondan sonra sıra ben de, ben de okuyacağım." Çok sevindim. Şimdi, nereye bağlayacağım: maalesef Türkiye'mizde çok gibi görünse de yazar arkadaş-

larımız da az, okuyucu kardeşlerimiz de az. Aslında, kitap, bir dünya! Kitap bir öykü, bir yaşam... Herkesin kitap okumasını çok istiyorum. Ülkemizde öyle kültürlü, öyle hafızası geniş, öyle özel insanlar var ki biz baktığımızda bunları göremiyoruz. Keşfedemiyoruz. Yetenekleri olan kardeşlerim lütfen eline kalemi alsın, korkmasın, yazısını yazsın, kitabını yazsın. Çoğu insan Çatalhöyük'te çalıştığım için beni şanslı bulabilirler. Aslında şans diye bir şey yoktur. Bir insan şansını kendisi yaratır. Hani derler ya "bir iyilik yap da denize at", ben de şunu söylemek istiyorum, yeteneğiniz varsa bir kitap yazın ve yayınevine atın. Günün birinde

basarlar efendim. Biz de sizleri keşfederiz. Kitabın Ian Hodder tarafından kaleme alınan önsözü. "Bir seferinde denize gitmiştim. Gece uyku tutmadı. Moralim de bozuktur. Şöyle çıkıp, sahilde bir dolaşayım dedim. O kadar güzel, öyle sessizdi ki. Sahilde yürümeye koyuldum. Sonra bir an denize takıldı gözüm ve aklıma denizkızı geldi. Hani o televizyonda gördüğümüz güzelim denizkızı var ya. Denizkızı gerçekten var mı? Neden olmasın? Belki vardır. Acaba bu denizkızı çağırdı diye mi geldim ben bu sahile? Şu anda bana mı sesleniyor? Galiba denizkızı var. Bana sesleniyor, beni istiyor. Ah şu hırçın dalgalar yok mu? Denizkızını öyle kıskanmışlar

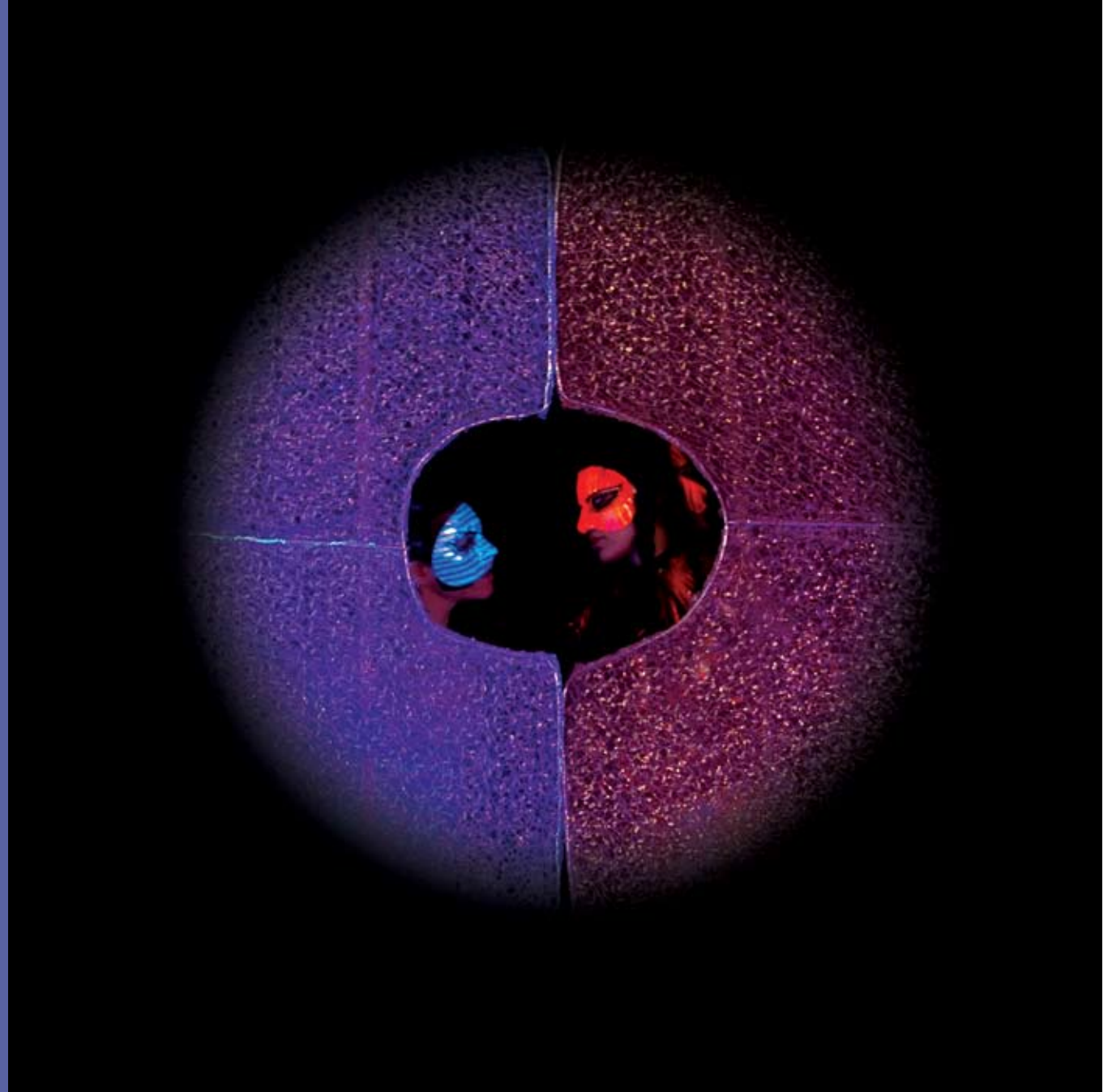
ki sesini duymama engel oluyorlar. Denizkızının sesini duyamıyorum. Ama o denizkızına ben de aşığım, ben de onu istiyorum. Susun dalgalar, denizkızını duymama engel olmayın. Bekledim, çok dinledim, fakat sesini duyamadım. Anladım ki o dalgalar denizkızını benden çok seviyormuş. Dedim ki; "Denizkızına iyi bakın. Bu sizin hakkınız, kıskanmakta haklısınız." Elbette dalgalar o güzelim denizkızını bana vermezler. Öyle olsun. Yeter ki denizkızına iyi baksınlar. "Elveda" diye seslendim denizkızına ve dalgalara."

Yazan: Sadrettin Dural

Su ve ateş" in aşkına, kukla olup semazenler gibi döndüler!

Yazı ve Fotoğraflar: ÇIĞDEM KÜPÇÜ
EZİLMEZ

İki kukla tutkunu arkadaş, Prag'daki Quadrennial'in yolunu tuttu bir gün... Dünyanın dört bir yanından gelen kuklacılarla tanıştılar... Artık dönme vakitleri geldiğinde "Dört yıl sonra kendi performansımızla buradayız ve hiç yapılmamış bir gösteriye imza atacağız!" diye söz verdiler birbirlerine. Ve o gün geldi... Senem Gürez ve Seyran Tanrıtanır, geçen yılki Prag Quadrennial'ine Ekinoks adlı projeyle katıldılar. Ekinoks'ta, su ve ateşin öyküsünü anlatırken; Mevlevilikten beslendiler, gölge oyunları yaptılar, modern sanattan yararlanıp sema dansını sahneye taşıdılar ve ateş çevirdiler! Şimdi söz bu büyüleyici gösterinin kahramanları Senem Gürez

ve Seyran Tanrıtanır'da...

Kuklalara olan tutkunuz nasıl başladı?

Seyran Tanrıtanır: 1995 yılında kuklalarla ilgili araştırmalar yapmaya başladım. Kuklaların ifadelerindeki yabancılaşma ilgimi çekti. Üstelik o yabancılaşmanın son derece sıcak biçimde sunulmasından kaynaklanan çelişki çok hoştu.

Bu saptamam, beni, anlatımda insan yerine kukla kullanılmasının daha özgür ve sınırsız olduğu sonucuna götürdü.

Senem Gürez: Üniversite yıllarında kukla dersleri almaya başladığımda fark ettim ki, ben en çok kukla yapmaktan zevk alıyorum. Bu sanatın büyüleyici yanlarını keşfettikçe, kukla yapımı üzerinde daha yoğun çalışmaya başladım.

Kuklanın insana benzemesi ama insani özelliklerden sıyrılmış olması... Bu muydu sizi etkileyen?

Seyran Tanrıtanır: Bizim insana yakıştırdığımız tanımlamalar oldukça farklı. Sahnede bir insanı birçok yargıyla birlikte izliyorsunuz. Ahlaki yargılar, sosyolojik ve politik geçmişler devreye giriyor. Ama kuklalarda böyle bir durum söz konusu değil. Bir kukla ile her şeyi yapmanız mümkün. Mesela kuklayla pornografik bir durumu rahatlıkla anlatabilirsiniz. İnsan soyunduğunda başkadır ama kuklayla bunu anlattığınızda ortaya çok daha bağımsız bir ifade çıkar. Kısacası kuklacılık, bütün değer yargılarından ve baskılardan sıyrılmış bir anlatım biçimidir.

Kukla yapıcılığı serüvenine nasıl atıldınız?

Seyran Tanrıtanır: Kuklalara âşık olduğumu anladığım yıllarda Türkiye'de henüz bu konuda eğitim alabileceğim bir bölüm yoktu. Ben de, "heykel yapabilirsem kukla da yaparım" fikriyle Mimar Sinan Üniversitesi Heykel Bölümü'nde okumaya karar verdim. Bir yıl sonra Mimar Sinan Sahne Dekor ve Kostümleri Bölümü'nde "Kukla ve Gölge Oyunu" anadal olarak okutulmaya başlandı ve tabii ki hemen bu bölüme geçtim. Gölge oyunundan el kuklası ve ipli kuklaya, kafa kuklasından vücut kuklasına dek her şeyi öğrendim. En çok ilgimi çeken ise deneysel kukla oldu. Açıkçası okulda kukla yapımına dair bilgiler edinmiş olsak da, benim kukla oynatımına geçişim ilk kez Prag'a gidişimle oldu.

Kukla dünyasında ne zaman buluştunuz?

Seyran Tanrıtanır: Arkadaşlığımız okul yıllarında başladı. Türkiye'de kuklalarla ilgilenen çok büyük bir kitle olduğunu söyleyemeyiz. Oysa ikimiz de kuklalara âşıktık. İkimizin de hayali bir kukla karavanıyla tüm dünyayı gezmek ve performanslar sergilemekti. Bir diğer ortak tutkumuz ise dans. İlk projemizde de başrolde "kukla" ve "dans" vardı.

İlk projemiz "Uyanış"ta, Senem, insan boyunda dans eden bir kukla yaptı. Deriden kalıp çıkardık ve oldukça esnek bir kukla oluşturduk. Göbek bile atabiliyordu! Hikâye kişisel gelişim ve özgürleşme üzerine kurgulanmıştı. Çok robotik bir formdan sıyrılıp, kendisini müzikle birlikte keşfeden bir kadınlık öyküsüydü anlatılan...

"Yaptığımız şeyi bileşik sanatlar olarak adlandırabiliriz" derken neyi kastediyorsunuz?

Senem Gürez: Yaptığımız sadece kukla sanatı değil. Aynı zamanda dans, müzik ve animasyon gibi birçok sanat dalını içinde barındıran bir gösteri...

Prag'a gitme kararını nasıl verdiniz?

Seyran Tanrıtanır: Kukla yapıyorduk yapmasına ama oynatabilmek için daha fazla bilgi ve deneyime ihtiyacımız vardı. Biz de Prag'daki Quadrennial'in yolunu tuttuk. Burada dünyanın dört bir yanından gelen kuklacılarla tanıştık, workshop'lara katıldık. Bizim için inanılmaz bir deneyimdi. Ortamdan o kadar etkilendik ki, orada bir ant içtik: "Dört yıl sonra kendi performansımızla buradayız ve hiç yapılmamış bir gösteriye imza atacağız!" diye.

Ve andınızı da yerine getirdiniz...

Seyran Tanrıtanır: Yaklaşık iki yıl aradan sonra bir gün Senem, Cihangir'de işlediğim kafeye geldi ve "Aklımda su ile ateşin hikâyesi var!" dedi. Bu inanılmaz bir denk düşüştü!.. İki yıldır görüşmemiştik ve ben bu süreçte ateş dansına merak salmıştım; Senem ise bir semazenle evlenmişti. Ben ateş olmuştum, onun da hayatında su açılımı yaşanmıştı.

Gösterinin arkasında çok güçlü bir metin olduğunu biliyoruz. Neyi, nasıl anlatıyorsunuz?

Seyran Tanrıtanır: Özetle kainatın oluşumu ve elementlerin rolleri anlatılıyor. Bu metnin ardında uzun süreli bir çalışma var. Tam yedi ay boyunca tüm hayatımızı askıya aldık ve projeye odaklandık. Sadece metin ve kuklalar değil, müziğinden dekoruna ve kostümüne kadar her detayın üstünde özenle çalıştık. Metin oluşturulmadan önce de çok ciddi bir ön hazırlık yaptık. Minyatürlerden ve Osmanlı kaynaklarından faydalandık. Senaryo yazımından sonra da tüm anlatılanları İngilizce'ye çevirttik ve kitaplaştırarak bizi seyredeceklere dağıttık.

Sema tekniğini gösteriniz için özel olarak öğrenirken, Mevlevi felsefeye daha yakınlaşmış olmalısınız. Ne hissettiniz gerçekten?

Senem Gürez: Eşim semazendir. Aynı zamanda da neyzen... Bu projenin müziklerinin yapımında rol aldı. Onun vasıtasıyla Mevlevilik ile birkaç yıldır yakından ilgileniyorum. Kendi açımdan Mevleviliğin,

İslam'ı en açık şekilde, benim anlayacağım bir dille açıkladığını düşünüyorum. Özellikle herkesin birbirine karşı kıskırtıldığı bir dönemde insanların Mevlevilik'ten öğrenebileceği çok şey var.

Gösterinin yanı sıra, suyun ve ateşin hikâyesini anlatan şiir ve öyküleri, Türkiye ve Mevlana ile ilgili bilgileri içeren 30 sayfalık bir kitapçık hazırladınız. Size "kültür elçisi" denebilir mi?

Senem Gürez: Evet, biz "kültür elçisi"yiz. Zaten bu amaçla yola çıktık...

Ve hikâye başladı...

Seyran Tanrıtanır: Hikâye su ile başlıyor. Su, kendini bilmediği bir yerde, bilmediği bir zamanda buluyor. Yansımasını görüyor ve nasıl bir yapıda olduğunu öğreniyor. Akması için kendini serbest bırakması gerektiğini fark ederek dönmeye başlıyor. Bu dönüş hareketini yere paralel duran bir kuklayla sergiledik.

Siz su oldunuz. Başınızdan aşağıya geçirilen özel kostümle, kucağında ikinci bir yüzle, yani suyun yansımasıyla dans ettiniz. Bu deneyim, size iç dünyanızda neler yaşattı?

Senem Gürez: Su ve yansımalar... Hayatın, her birimizin iç dünyasının bir yansıması olduğunu bir kere daha yaşadım ve hissettim.

Ateş nasıl giriyor sahneye?

Seyran Tanrıtanır: Ateş de bilmediği bir yerde, zamanda ve vücutta uyanıyor. Bir ses duyuyor ve dönmeye çalışıyor. Ancak arkası yok... Çünkü arkasında da kendisi var... Onu ben canlandırdım.

Önümde mask ve ful kostüm; arkamda da aynı mask ve kostüm... Hangisi önüm ve hangisi arkam ayırt edilemiyordu.

E k i n o k s ' t a k i p e r f o r m a n s ı n ı z d ü ş ü n ü l d ü ğ ü n d e : K u k l a o y n a t m a k b i r y a n a , k u k l a o l m a k n a s ı l b i r ş e y ?

Senem Gürez: Bazen hepimizin birer kukla olduğu duygusuna kapılıyorum.

Seyran Tanrıtanır: Her şey birbirine geçmişti, insanlar yüzüm dönükken de beni kukla sandılar ya da arkadan görüldüğümde insan!.. Bunun için çok çalıştım. Çünkü gündelik hayatta nasıl davranıyorsam, tam tersini yapmaya alışmam gerekiyordu. Kafamı öne mi eğmeye alışkındım, artık arkaya eğecektim. Tersini kullanmaya alışmak, çok güçlü bir hakimiyet gerektiriyor.

S u i l e a t e ş e d ö n e r s e k . . . İ k i a y r ı k a v r a m ı n b i r l i k t e l i ğ i n a s ı l b a ş l a d ı ?

Seyran Tanrıtanır: Su ve ateş aslında kim olduklarını keşfederken, yalnızlıklarını da derinden anlıyorlar. Dışarıda neler olup bittiğini anlamak için kabuklarını kırma çabasına giriyorlar. Burada Senem semazen oluyor mesela. Çünkü, tasavvufta anlatılan benzer bir hikâyede, suda olduğu gibi, dönmek bir yansıma hareketidir. Ateşinki ise raks etmek. Raksta, beden sabit duruyorken uzuvlar hareket ediyor.

N a s ı l b i r i l i ş k i o n l a r ı n k i ?

Senem Gürez: Bence su ve ateşin ilişkisi, tam anlamıyla bir aşk ve nefret ilişkisi... Zıtlıkların bütünlüğü...

Seyran Tanrıtanır: Kurgu boyunca bütün duygular, arayışlar bir arada yaşanıyor: Özgürlük, yabancılaşma, korku, yeni olanla karşılaşma... Ardından o tansiyonu görüyoruz: Çekinmeyi, birleşmeyi, aşka dönüşmeyi, tutkuyu ve imkânsızı... Su ve ateş, Leyla ve Mecnun gibi... Birbirlerine dokunamıyor, kendi dünyalarına çekilip acı çekmeye başlıyorlar.

S u v e a t e ş i n y a n ı n d a b i r d e " m e l e k l e r " v a r ?

Seyran Tanrıtanır: Bütün oyunu melekler destekliyor, çünkü hep Tanrı'ya bir yakarış ve hep bir cevap var. O cevaplar

meleklerle geliyor.

Sizin Su ile Ateş'in ayrı düştüğü noktada, acıdan kurtulup birleşmekle geçen yakarıшта ulvi bir bölümünüz var... Ne hissediyorsunuz o sahnenin tam ortasındaiken?

Senem: Benim için en etkileyici sahne diyebilirim. O an içim sıra bütünlük için dua ediyor ve yakarıyorum.

Seyran Tanrıtanır: Aynı sahnede melekler beni döndürerek semayı öğretiyorlar. Ben dünyamdan çıktığımda o durmuş oluyor. Dönüyorum yine... Yanına yolluyorlar... O ruhunu bana içiriyor, ben ateşimi ona püskürtüyorum. Buhar oluyor! Animasyonda biz yığılı kalmışken, buhar, su damlasına dönüşüyor, damla yere düşüyor, topraktan filizlenen ağaç, ağaçta meyve oluşuyor... Meyvede cenini görüyoruz... Cenin yere düşüyor ve düştüğü yerden gölge olarak insan doğrulup yürümeye başlıyor. Yürüdüğü yerden tüm uygarlığın gelişini görüyorken birden her şey bulanıklaşmaya başlıyor. Karanlık, bulutlar, fabrikalar ve her şey tekrar bir noktaya dönüşüyor. Yani başlangıcına.

Aslında bu derin hikâye ile insanlara ne demek

istiyorsunuz?

Senem Gürez: Herkesin birden geldiğini ve tekrar aynı noktada buluşacağını.

Seyran Tanrıtanır: Her şey bütünden geldi, moleküllere ayrıldı. Ne olursa olsun ilişkiler de böyle. Sen taş olabilirsin, ben de su. Ama bir'iz ve ne kadar imkânsız görünürse görünsün biz hepimiz bir noktadan geldik.

İzleyenler ne diyor? Prag'taki seyirciler için farklı ve çarpıcı bir konu sanki?

Senem Gürez: Prag'taki seyircilerden farklı tepkiler aldık ama gösterimiz

oldukça beğenildi. Tabii konuya ve bizim sembollerimize yabancılaşanlar da oldu. Bu nedenle kitapçıyı yapmış olmamız da faydalıydı diyebilirim. Seyran Tanrıtanır: "Prag'ta şu ana kadar yapılmış en iyi performans" olarak değerlendiriliyor. Türkiye'de de birçok talep var. Ama önce biraz dinleneceğiz.

Sırada hangi hayaliniz var?

Seyran Tanrıtanır: Bu iki elementin hikâyesiydi. Ama dört elementin anlatıldığı, birçok sahne sanatını içeren çok daha büyük bir prodüksiyon olsa...

Senem Gürez: Şu anda kendimi nadasa bırakılmış toprak gibi hissediyorum... Henüz yeni bir proje yok. Bu projeyi Türkiye'de de sergilemek istiyorum.

Kültepede bulunan tabletten yapılan Avusturya pulu 1965

1889-ÇANAKKALE
1980-İSTANBUL

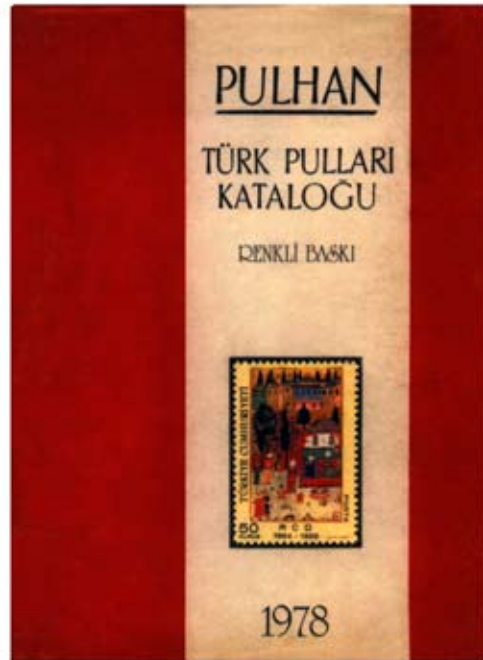

Osmanlı'da basılan ilk pullar

Kartviziti 1917

EFSANE ADAM ALİ NUSRET PULHAN İÇİN TARİHE BİR NOT

Sekizgen Osmanlı pulu

İlk pul İngiltere

Yazı ve Belgeler: İSA ÇELİK

Ali Dağı'nın tepelerindeyim. Karşıda Erciyes karlar içinde. Erciyes'in üstüne günün son ışıkları düşüyor. Dilimde bir türkü. "Bir of çeksem karşıki dağlar yıkılır..."¹

Kayseri Türküsü. "Bugün posta günü, canım sıkılır. Sıkılır amman."

Türkü dilimde dolanıp duruyor. "Ellerin mektubu gelmiş okunur,

Benim yüreğime hançer sokulur. Sokulur amman."

Güneş ufukta bir sini gibi. Erciyes'in zirvesindeki karlar kıpkırmızı, kan gibi...

"Şu karşıki dağda bir top kar idim, yağmur yağdı, güneş vurdu (ılgıt ılgıt) eridim."

Hava yavaş yavaş karardı, karardı; Erciyes karanlığa battı. "Evvvel yarin sevdiği de ben idim,

şimdi uzaklardan bakan ben oldum."²

Sevgili uzaklarda.

Sevgili çooook uzaklarda.

Bir mektup yazdırmalısın. Yazdırıp bir ucunu da yakmalısın. Bir zarfa koyup, üstünü pullayıp, postaya vermelisin...

Sevgili mektubu alır mı? Alıp da 'Gene yakmış yar mektubun ucunu' mu der?...

2007 Mayıs. Ali Dağı'nın tepesinde Erciyes'in

fotograflarını çekiyorum.

Yıllar gözlerimin önünde, Erciyes'in başındaki karlar gibi, bulutlar gibi, tozdura tozdura, savrula savrula gerilere, çooook çok gerilere gitti...

Çocukluk yıllarım.

Gülner. Gülner, Mersin'in bir dağ kasabası. Kuş uçmaz kervan geçmez bir yer. Posta haftada bir gelir. Elektrik yok. Elektriğin adı bile yok.

Gülner'da evimizdeyken, Babam oyalanmam için bana, bankaya gelen mektupların üstündeki pulları keser getirirdi. (Babam, Ziraat Bankası'nın odacısıydı.) Ben de onları dikkatlice suya bastırır, yapıştırdığı kâğıtlardan ayırır, bir temiz bezin üstünde kurutur, bir temiz defterimin sayfaları arasında saklardım. Nasıl saklanacağını ne yapılması gerektiğini bilmeden. El yordamıyla.

1958. Yaşım 12. Ziraat Bankası'nın bursuyla, Ankara'ya okumaya gittim. Parmak kadar bir çocuğum. Çelimsiz kopça gözlü. Gezip tozarken, okuyacak eski kitap ararken, Kocabeyoğlu Pasajı'nın altında bir dükkân gördüm. Vitrinde özel defterlere konulmuş ve zarflar içinde pullar vardı. Cama yapıştım. Tek tek pullara bakıyorum. Ben o güne kadar pulun başkaları tarafından da saklanılır, korunur kollanılır bir şey olduğunu düşünmemiştim. Bir tek ben pul biriktiriyorum diye düşünüyordum. Dükkânın sahibi,

benim büyülenmiş gibi pullara baktığımı fark etmiş olacak ki dışarı çıkıp neden o kadar ilgiyle pullara baktığımı sordu. Utandım, sararıp soldum ama anlattım. O da bana anlattı...

Yıl, 1959. Antalya Lisesi'nde yatılı öğrenciyim. İlk gün damgalı pul alabilmek için çok erkenden sıraya girilirdi. Hangi gün ilk gün damgalı pul satışa çıkarılacaksa o günler sabahın çok erkeninde uyanır, okuldan kaçır, gider kuyrukta bekler, okul başlama saatinde de gelir okula girerdim. Çok uzun yıllar, sinemaya gidememe pahasına, eski kitap alıp kitap okuyamama pahasına hep pul biriktirdim. Bir büyük bavul dolusu, defterler dolusu pulum vardı... Bebekler gibi baktığım, gözlerimle sevip okşadığım... Her birine hikâyeler tasarladığım...

Sonu mu? Öykünün sonunu sormayın; ağlarım. Gene ağlarım. Benim için çok acıklı...

Yıl, 1973 ya da 74. Manyetolu telefonla babamdan, gelirken pullarımın olduğu bavulu da alıp getirmesini istedim. Babam almış getirmiş. O zamanki eşim yani kızımın anası, Ziraat Bankası İstanbul, Bahçekapı Şubesi'nde amirdi. Babam, bavullarla bankaya girmek ayıp olur diye, bavulları dışarıda bırakıp öyle girmiş bankaya...

Çocukluğum, anılarım, savruldu gitti... Erciyes'in başındaki karlar gibi, bulutlar gibi, tozdura tozdura, savrula savrula gitti...

Size dedim; sormayın ağlarım dedim...

Eskiden buyruklara³, özel yazılara, ilgili kişilerden başkasının okumasını önlemek için "frenk mumu" denilen, ısıtıldığında eriyen soğuyunca katılaştıran bir çeşit mum dökülmüş. Mumun üstüne de ya bir mühür ya da özel bir işaret basılmış.

Asya Türklerinde damga-tamga denen bu işleme Farsçada pûl, Lâtincede bullâ, Rumcada boulla denirdi. Para anlamına da gelen pûl, pul ile özdeş olan bu nesneye Grek dilinde obolos denirdi.

Anadolu-Grek mitolojisinde Tartaros Irmağı'nın bir kıyısından öteki kıyısına geçmek isteyenler kayıkçıya obolos verirlermiş.

Arapça mektûb (yazılmış olan, ketb/ yazmak'tan) tan mektup geliyor. Gerçek anlamı, yazılmış, yazıya geçirilmiş, dizilmiş demektir.

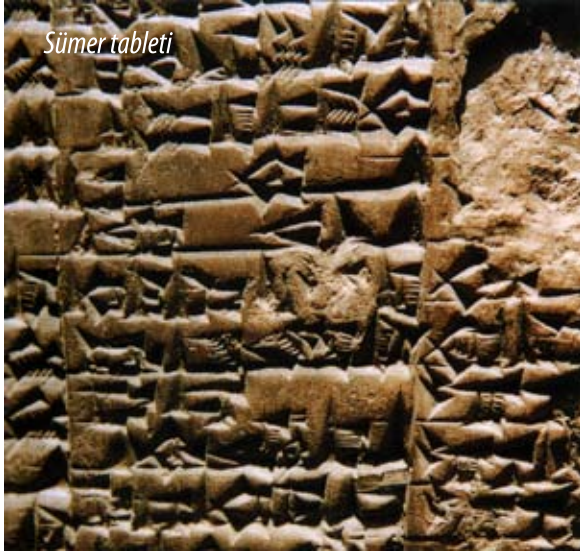
Posta servisi Çin'de; Mısır'da M.Ö.4000 yıllarında bile varmış. Asur'da bin yıl sonra ortaya çıkmış. Çin ve Mısır'da posta servisleri imparatorların yazışmaları için kullanılmaktaymış. Ama Mezopotamya'da, Asur'da ticari sınıfa da açılmış.

Kil tabletlere çiviyazısıyla yazılmış mesajlar içeren bu mektupların günümüze erişen örneklerinden biri olan ve en az M.Ö.2000 yılına ait kil tablet Türkiye, Kültepe'de 1925 yılında bulunmuş.

Çiviyazısıyla yazılmış, Mezopotamya'ya ait kil bir tablet. M.Ö. 20. veya 21. yy'a ait. Bu tablet 1965

3 Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü. İsmet Zeki Eyuboğlu. Sosyal Yayınlar. 2004. Sa: 561

Sümer tableti

yılında Viyana Ulusal Pul Koleksiyonculuğu Sergisi'nde yayınlanan bir Avusturya pulunda kullanılmış.⁴

Amerikalı bilim adamı Jacob Perkins, 1780'de banknot basımında kullanılacak tavlınmış çelik gravür klişelerini, daha sonra da ilk transfer baskı makinesini geliştirmiş.

1811'de İngiltere'ye yerleşip bir gravür imalathanesi "Perkins, Bacon & Co."yu kurmuş.

Buharla çalışan ilk silahın, su borulu kazanın ve ilk kompresörlü buzdolabının da mucidi Jacob Perkins'tir.

Posta pulu yapma fikrini 1834 yılında ilk kez İskoçyalı James Chalmers ortaya atmış. Altı yıl sonra 1840'ta, Jacob Perkins, "Perkins, Bacon & Co."da dünyanın ilk yapışkanlı posta pulları basmış.⁵

Bir bürokrat olan Rowland Hill'in önyak olmasıyla, ilk posta pulu, Britanya Posta İdaresi'nce kabul edilip kullanılmaya başlanılmış. Dünyanın ilk posta pulunun üstünde Kraliçe Victoria'nın resmi yer almış.⁶ Gösterdiği bu yararlılığı nedeniyle Rowland Hill'e 'Sir' ünvanı verilmiş.

1840 tarihinden önce, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde posta hizmetleri, yapılan özel anlaşmalarla, İngiltere, Fransa ve İtalya tarafından yürütülmekteymiş. 1914 yılına kadar İmparatorluğun tüm posta gönderileri bu ülkeler tarafından taşınmış. İstanbul'da ilk postane, 1748 yılında Rusya ve

4 Stamps. Dr. James Mackay. Hermes House Londra 2005 2006 Sayfa: 10

5 Büyük Buluşlar. National Geographic Dergisi yayını. 2006. Sa: 25, 148

6 Skylife' Dergisi. Türk Hava Yolları yayını. Mayıs 2007. Sa: 198.

Avusturya tarafından kurulmuş.

Osmanlı'da ilk pul, 1 Ocak 1863 yılında basılmış. Zamanın posta nazırı, gazeteci Ağah Efendi'ymiş (1832-1885). Türk özel sermayesiyle basılan ilk gazete olan "Tercüman-ı Ahval"i de Ağah Efendi çıkarmış.

Ağah Efendi, 1850'lerde gittiği Avrupa'da gördüğü yeniliklerden çok etkilenmiş. Bu yeniliklerin Osmanlı toplum yaşamına yayılması gerektiğine inanmış bir kişiymiş. Yenilikçi girişimlerini resmi görevlerinde de sürdürmüştü. Posta nazırlığı görevi sırasında posta hizmetlerinin çağdaş bir düzeye ulaşmasına çalışmış ve ilk posta pulu kullanımını o başlatmış.⁷

Osmanlı'da basılan bu ilk posta pulları mavi ve pembe renkli iki pulmuş. Üzerlerinde, Sultan Abdülaziz'in tuğrası bulunan bu iki pulun o zamanki fiyatı iki ve beş kuruşmuş. Günümüzde koleksiyoncular tarafından tanesi bir milyar iki yüz milyon liradan alıcı bulmaktalarmış.

1898 yılında basılan Teselya serisi pullar dünyanın ilk ve tek sekizgen pullarıymış. 144 yıllık pul tarihimizde, Sultan 5. Mehmet Reşad'ın resmi Osmanlı'da pul üstüne basılan tek padişah resmiymiş. On yedi puldan oluşan bu seri, o zaman iki altına satılıyormuş.

Anadolu Hükümeti'nin kuruluş yıllarında, Osmanlı döneminde basılan pullar sürşarj⁸ edilerek kullanılmış. Cumhuriyetin ilanı (1923) birlikte Cumhuriyet pulları basılmış ve kullanılmaya başlanılmış.

Ülkemizdeki filateli derneklerinin en eskisi, 1948 yılında kurulmuş olan "İstanbul Filateli Kulübü"ymüş.

Bu faydalı bilgilerden sonra, şimdi esas anlatmak istediğim konumuza gelelim:

Size tanıtmak istediğim kişi, Ali Nusret Pulhan. Bir efsane. Olmazı başarmış bir kişi. Ülkemiz pulculuğunun babası. Ben demiyorum, dünya pulcuları öyle söylüyor.

Asıl adı, Ali Nusret.⁹ 1899 yılında Çanakkale'de doğmuş.

Babası bir askermiş. Babasını, hatırlayamayacak kadar küçükken, annesini on üç yaşındayken kaybetmiş.

İzmit Sultanisi'nde okumuş. Okuldaki bir öğretmenin (Nabi Bey) yönlendirmesiyle pul biriktirmeye başlamış.

Aynı öğretmeni, yani Nabi Bey, onun ziraat öğrenimi görmesi için Almanya'ya gitmesini sağlamış. Yıl, 1915.

7 Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi. Cilt: 1 Sayfa: 102. Anadolu Yayıncılık.

8 Sürşarj: Posta idaresinin, elde kalan pulların üstüne yeni değer basarak, tekrar piyasaya sürmesi.

9 Gül Pulhan. Gergedan Dergisi. Yıl: 1988 Sayı: 16 Sa: 134, 135, 136, 137

Rowland Hill

1915 yılında 40 öğrenciyle birlikte Stuttgart'a gitmiş. Otuz yedi öğrenci harp nedeniyle geri dönmüş. Kalan üç kişiden biri Ali Nusret'miş.

Almanya'nın İsviçre sınırına yakın Biberach Kasabası'na taşınmış. Biberach'taki bir fabrikada iş bulmuş. Nusret Bey'in dürüstlüğü ve çalışkanlığı fabrikanın sahibi Bay Wolfer'in ilgisini çekmiş. Wolfer, onu himayesine almış, ¹⁰Ulm şehrinde bulunan makina mühendisliği

10 Meraklısına not: Bu kişiyle 'iyi' ilişkileri çok uzun yıllar sürmüştü. Hatta o kadar iyi ilişkiler içindelermiş ki, (adı geçen yazıda bu kişinin adı, Wollmer olarak yazılmış. Wolfer olması gerekiyor.) Wolfer'in kızı İstanbul Tatbiki Güzel Sanatlar Akademisi'nin kuruluşu zamanlarında İstanbul'a gelmiş ve İstanbul'da Ali Nusret Bey ve ailesiyle birlikte kalmış. Neden geldiğini bilmiyoruz. Gül Pulhan'ın yararlandığımız yazısında bu bilgiler var. Gül Pulhan, Ali Nusret Pulhan'ın Güner Bey'den olma torunu. Ali Nusret Pulhan'ın kızı Fersa Acar da Wolfer'in bir kâğıt fabrikatörü olduğunu bildiğini söyledi. Gene bildiğimiz bir şey var; o da, A. N. Pulhan'ın son derece hümanist bir insan olduğu, kesinlikle silahla falan bir ilgisinin olmadığı yolunda...

okulunda okumasına yardım etmiş.

Almanya'da paraya gereksinim duyduğunda, yanında götürdüğü dört yapraklı bir pul defterinden pullar satarak yaşamını sürdürmüştü. Ali Nusret Bey, 1921 yılında mütareke ile, bir makine mühendisi olarak Türkiye'ye İstanbul'a dönmüş fakat ülkenin içinde bulunduğu zor koşullar yüzünden uygun bir iş bulamayınca 1922'de Almanya'ya geri gitmiş.

Kartvizitinden anlaşıldığına göre, Ali Nusret Bey belli ki, Almanya'da o yıllarda pulculuk yapmaya başlamış. 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre önce İstanbul'a dönmüş ve Sirkeci'de Erzurum Han'da bir oda tutup ilk mütevazı pul dükkânını açmış ve pul ticaretine başlamış. 1926'da dükkânını İstanbul'un en büyük ticari merkezi olan Kapalı Çarşı'daki Sandal Bedesteni'ne taşımış. Aynı zamanda Milli Sanayi Meşheri'nin açılmasında önemli görevler almış. Bu sürekli sergide, öteki ticari mallar arasında Ali Nusret Bey'e ait bir de pul standı bulunuyormuş. Türk Ürünleri Milli Sergisi'nde kasiyer ve muhasebeci olarak çalışmış.

1929. Ferhan Hanım'la evlenmiş.

1930. İlk çocukları doğmuş. Güner (erkek).

1931 yılında dükkânını yine taşımış fakat bu sefer Yüksek Kaldırım'a; yani İstanbul'un pul ticareti merkezi ve pul koleksiyoncuları cennetine.

Pul koleksiyonculuğuyla ilgili Türkçe bir katalogun bulunmayışı, ilk Tuğra'nın çıkışının üstünden 69 yıl geçmiş olmasına rağmen Pulhan'ı ve diğer önemli pul

koleksiyoncularını rahatsız ediyormuş. Bu sorunu çözmek için Pulhan, 1932 yılında ilk pul katalogunu yayımlamış. 128 sayfadan oluşan katalogun fiyatı 100 kuruş imiş.

Bu katalog Devlet Matbaası'nda kuşe kâğıda basılmış. Katalog, pulculuğumuzun ilk basılan pulun öncesine ve sonrasına ait pulculuğumuzun tarihi ile tüm pulların resimleri, basım yerleri, tarihleri ve o günkü satış fiyatları hakkında bilgileri içeriyormuş.

21 Haziran 1934 Soyadı yasası kabul edilmiş¹¹. Genç Cumhuriyet'in yurttaşları artık lâkaplarla değil soy adları ile anılacaklardır.

Ali Nusret Bey "Pulhan" soyadını almış.

(Bir yorum: Ali Nusret Bey, bana göre, hayatını adadığı iki şeyden esinlenerek Pulhan soyadını almış. Pul'un 'pul'u ile, Ferhan Hanım'ın adındaki "han") Ozamandan sonra, Ali Nusret Bey'in pul kataloglarının adı hep, "Pulhan" adıyla yayınlanmış.

1931. "Pul Meşheri"¹² Dergisini çıkarmaya başlamış.

Bu dergi, beş yıl yayınlanmış ve kapanmış.

1938 yılında İstanbul'un en revaçta olan yerine, İstiklal Caddesi'ne taşınmış. Ali Nusret Pulhan'ın en büyük ideallerinden biri de "güzel cihazlanmış" bir pul matbaasına sahip olmak ve güzel, kaliteli posta

11 Türkel Minibaş. Çağ Atlama Serüveni. Bağlam Yayınları. 1994. Sa: 93.

12 Meşher: Sergi.

pulları ile pulculuk dergileri basabilmekmiş.

1945. "Güzel cihazlanmış" bir pul matbaasına sahip olmuş.

1946. Fersa ve Ferda adında ikiz kızları olmuş.

1947. Ocak. 'Filatelist' Dergisi'ni çıkarmaya başlamış. Derginin ikinci sayısında, "Filatelist'i Ne İçin Çıkıyorum?" başlıklı yazısında, bu yeni dergiyi niçin çıkarmaya başladığını şöyle anlatmış:

"Tam yirmi beş senedir pul işiyle uğraşıyorum ve iftihar ile söyleyebilirim ki bu melekette pulculuk için bir hareket, bir varlık uyandırdım. Memleketteki her koleksiyoncuyu yakinen ve hatta şahsen tanırım. Kendimi tanıtmak ve müessesem hakkında reklam yapmak için bir mecmua neşretmeye hiç lüzum yoktu. Hatta evvelce neşrettiğim Pul Meşheri'nin ismini dahi almadım. Filatelist'te bazı dostlarımın makalelerinde şahsım hakkındaki tevecühleri hariç, en ufak bir reklam bulunmayacaktır. Bu şekilde bir meslek mecmuasının hasılatının hiçbir zaman masrafını da korumayacağı muhakkaktır. O halde bu mecmuayı niçin çıkarıyorum.

Dış memleketlerde Türk Pullarına karşı olan alâkasızlık.

Dış memleketlerde pullarımıza karşı olan alâkasızlık üç mühim noktadan ileri gelmektedir;

a) Pullarımız hakkında muntazam neşriyat yapılmaması yüzünden koleksiyoncuların memleketimiz pulculuk

âleminden haberdar olmaması ve muhtelif vesilelerle dolandırılmaları,

b) Pullarımızda sürşarj bolluğu yüzünden pek çok kalp sürşarjlar yapılması ve bütün koleksiyonculara bir itimat telkin edilememesi,

c) Pullarımızın-Avrupa'da bastırılan birkaç seri hariç -resim, baskı ve propaganda bakımından hiçbir kıymet ifade etmemeleri..."

Ali Nusret Pulhan'ın 1945 yılında büyük emek ve özenle kurduğu matbaa 60'lı yılların ortalarına kadar büyük bir kadroyla çalışmış. Matbaada Pulhan kataloglarının bazıları, Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumları'nın bazı hatıra pulları, iskambil kâğıtları ile bazı kitaplar basılmış. Ali Nusret Bey'in bu matbaayı kurmaktaki en önemli amacı kaliteli ve güzel posta pullar da basmaktır. En büyük isteği hiçbir zaman gerçekleşmemiş. Ali Nusret Pulhan Bey'in daha iyi kataloglar, güzel ve kaliteli pullar basabilmek için kurduğu matbaasında hiçbir posta pulu basılmamış. Dikkat "hiçbir posta pulu" dedim. Bir tek bile posta pulu basılmamış. O yılların posta pulu basmaya en elverişli matbaasında... Garip ama gerçek...

1962. İnanılmaz adam Ali Nusret Pulhan, gene inanılmaz bir şey yapmış. Walt Disney Production'dan yayın haklarını satın alarak haftalık Miki Mecmuası'nı çıkarmaya başlamış. Derginin tirajı 25-30 bin arasındaymış. Bugün için bile inanılmaz bir rakam. Ama yeterli satış sağlanamadığı için dergiyi kapatmak

Ünlü fotoğrafçı Othmar Pferschy'nin objektifinden Ferda, Fersa ve Ferhan Hanım.

zorunda kalmış. Matbaayı da bir süre sonra bir başkasına devretmiş. Ölümüne dek yalnızca pul işiyle uğraşmış.

1978. Günümüzde bile kalite olarak bir benzeri bulunmayan ilk renkli pul kataloğunu yayınlamış. 1979'da bu kataloğun birinci renkli eki basılmış. 57 sene pulculuk yapan efsane adam Ali Nusret Pulhan, dünya pul koleksiyonculuğuna son katkısı olan; İngilizce, Fransızca ve Almanca dillerinde ve renkli resimlerle basılacak ikinci renkli eki hazırlarken 14 Nisan 1980'de geçirdiği bir kalp krizi sonunda 81 yaşında yaşama veda etmiş.

15 Nisan 1980 günlü Hürriyet Gazetesi'nin haberi: Resim altı. "80 yaşında ölen milyoner Pulhan." Haberin başlığı: "Pul milyoneri Pulhan 80 yaşında öldü." Haber aynen şöyle: "Türkiye'de filatelist hareketin kuruculuğunu yapan ve dünya pulcuları arasında önemli bir yeri olan, Beyoğlu'ndaki Pulhan'ın sahibi Ali Nusret Pulhan 80 yaşında öldü. Avrupa'daki en kıymetli pul koleksiyonlarından birinin sahibi olan ve pul tüccarlığından büyük bir servet kazanan Ali Nusret Pulhan uluslararası filatelist kongrelerinde

20'den fazla ödül almıştı."¹³

Ülkemizdeki ilk ve en önemli ansiklopedik pul kataloglarını (On üç adet), başka ülkelerde çok çalışanı olan kurumların ancak başarabileceği kırattaki bu yayınları tek başına hazırlamış. Hazırladığı kataloglarda, pulculuğumuzun üç evresini (Osmanlı, Ankara Hükümeti ve Türkiye Cumhuriyeti dönemi) inanılmaz bir titizlikle klase ederek günümüz pulcuğuna bile kaynaklık ve rehberlik etmiştir. Pulhan'ın katalogları kesin ve doğru bilgileriyle büyük bir pul ansiklopedisi kapsamındadır.¹⁴

Tanıyanların ve yakınlarının belirttiğine göre son derece alçakgönüllü ve kibar bir beyefendiymiş. Zekâsı ve hafızası efsaneviymiş.

Çekoslovakyalı Adolf Passer ile arkadaşlıkları ve sayısız yazışmaları sayesinde Passer, Türk pul koleksiyonculuğu üzerine birçok kayda değer katkılar sağlamış. Bunlardan bazıları, Die Türkischen Postwerzeichen von 1863, Prag 1925; Die Briefmarken der Provisorischen Türksichen Regierung in angora, Viyana 1927 ve The Stamps of Turkey (Türkiye'nin Pulları), Londra 1938.

Alışılmış anlamda bir "tüccar" değil müşterilerine

13 Erol Akkaya. Collection Dergisi.

Sayı:2 Yıl: 2001. Sayfa: 44

14 Erol Akkaya. Collection Dergisi.

Sayı:2 Yıl: 2001. Sayfa: 44

karşı yol gösterici bir öğretmen gibiymiş. Eşi Ferhan Pulhan'ın anlattığına göre; pul koleksiyonculuğunun

Kâbe'si olan Almanya'dan döndükten sonra Nusret Pulhan, ülkemizde hiçbir koleksiyoncunun ve böyle bir potansiyelin de olmadığını farkına varmış. Pul koleksiyonculuğuna hevesi ve ilgiyi başlatmak için Pulhan'ın aklına dâhiyane bir fikir gelmiş. 100 gün içinde kullanım süresi bitecek indirimli tren biletleri satın almış. Daha sonra, tren yolculuğunun gidiş rotasında bulunan şehirlerdeki posta ofisi, banka ve okul müdürlerine mektuplar yazarak onlara pul koleksiyonculuğuyla ilgili yapacağı samimi sohbetler için geliş zamanlarını bildirmiş. Birçok değişik şehirdeki sayısız konuşmaları sırasında, Pulhan dinleyicilerine, hem pul koleksiyonculuğunun geleceğine ilişkin bilgiler vermiş hem de pulculuğun güvenli bir yatırım olduğunu, kültürel ufuklarını genişletecek, dinlendirici ve eğlendirici bir uğraş olduğunu anlatan konuşmalar yapmış. Bu zekice plan tutmuş ve onun sadık müşterileri haline gelen binlerce şevkli pul koleksiyoncusunun oluşmasını sağlamış.

Uluslararası pulculuk kongrelerinde yirmiden fazla ödül alan, Ankara '79. Milli pul sergisinde katalogu altın madalya kazanan bu inanılmaz adamın yaşamıyla ilgili olarak şimdilik bu kadar bilgiye ve belgeye ulaşabildim.

İnanılmaz, ama gerçek...

2010 Avrupa Kültür Başkenti

İSTANBUL

Yazı: AYŞE YETMEN Fotoğraf:ŞULE GÖNÜLSÜZ

Avrupa Kültür Başkenti fikri ilk kez 1985 yılında dönemin Yunanistan Kültür Bakanı Melina Mercouri tarafından ortaya atıldı. Aynı yıl Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi projenin kapsamını belirledi ve uygulamaya koydu. 1985'ten 2000 yılına kadar Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerin kentlerinden biri Avrupa Kültür Başkenti olarak seçildi. 2000 yılına gelindiğinde, yeni binyıl nedeniyle Avrupa Kültür Başkenti unvanı hem birden fazla kente, hem de AB Adayı olan ülkelerin kentlerine verilmeye başlandı.

2000 yılında alınan kararla Avrupa Kültür başkenti ünvanı, 2005-2019 yılları arasında AB üyesi olmayan Avrupa ülkelerini kapsayacak şekilde genişletildi. Bu kararla İstanbul, 2010 yılı için Avrupa Kültür Başkenti adayı olarak başvurma şansını yakaladı. Aynı yıl 13 sivil toplum kuruluşundan oluşan Girişim Grubu çalışmalarına başladı. Kentin kültür ve sanat insanları, akademisyenler, yöneticiler ve yeni STK temsilcilerinin katılımıyla genişleyen Girişim Grubu, Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul Valiliği, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın da desteklerini alarak İstanbul'un Avrupa Kültür Başkenti olarak seçilmesi için ortak bir dosya hazırladı. "İstanbul: 4 Elementin Kenti" başlıklı dosya 13 Aralık

2005'te, Brüksel'de Avrupa Konseyi'nin Eğitim ve Kültür Genel Müdürlüğü'ne sunuldu.

4 Elementin Kenti

İstanbul, yüz binlerce yıllık tarihinde, üç büyük imparatorluğun başkenti, üç semavi dinin, birçok medeniyetin buluşma noktası ve en önemlisi çağlar boyunca birlikte yaşam kültürünün hayat bulduğu bir kent. Biz de yaşamın sırlarını simgeleyen 4 elementi bu kentin özellikleriyle birleştirdik ve projeleri Toprak, Hava, Su ve Ateş elementleriyle temsil ettik. Dedik ki: İstanbul, '4 Elementin Kenti' başlıklı dosyasıyla, kendi gerçeğini görerek dünyayla bütünleşsin. Kendisini çağlar ötesine taşıyacak yeni kültürel projelere imza atarken İstanbul'un adı toprak, hava, su ve ateş kadar vazgeçilmez olsun...

İSTANBUL/BRÜKSEL

Sokaklarında dolaşırken binlerce yıllık mistik bir tarihin kokusu duyulan İstanbul, Avrupa'nın yeni 'kültür başkenti' oldu. AB dışı şehirler sınıfında Ukrayna'nın başkenti Kiev ile yarışan İstanbul, Brüksel'deki yedi kişilik komite kararıyla Avrupa'nın 2010 yılı kültür başkenti seçildi. Seçimde en büyük etken, halkın katılımı oldu. İlk kez Yunanistan Kültür Bakanı Melina Mercouri'nin 1985'te gündeme getirdiği, Atina ile başlayan Avrupa kültür başkentliği, 2000 yılından itibaren yeni binyıl nedeniyle iki farklı kategoride düzenleniyor: AB ve AB dışı ülkeler. İstanbul'un 2010'da Avrupa kültür başkentliğini alması için ilk girişim ve mutabakat metni, 7 Temmuz 2000'de yapılmıştı. İstanbul'un Avrupa kültür başkenti olması için Kültür ve Turizm Bakanlığı, valilik, büyükşehir belediyesinin resmi başvurularının yanı sıra, başkanlığını Nuri Çolakoğlu'nun yaptığı ve 13 sivil toplum örgütünden oluşan Avrupa Kültür Başkenti Girişim Grubu (AKB) da çalışmalarda bulundu. AKP İstanbul Milletvekili Egemen Bağış'ın danışma kurulu başkanı, Nilgün Mirze'nin yürütme kurulu başkan yardımcısı, Cengiz Aktar, Asu Aksay ile İstanbul Kültür Sanat Vakfı Genel Müdürü Görgün Taner'in de üyesi olduğu AKB, İstanbul'un seçilmesi için 'Dört Elementin Kenti' sloganıyla yola çıktı, seçici kurula sunum yaptı. Girişim grubu son olarak Avrupa Konseyi'nin Eğitim ve Kültür Genel Müdürlüğü'ne 13 Aralık 2005'te 'İstanbul: 4 Elementin Kenti' başlıklı bir dosya sundu. Üç büyük imparatorluğa başkentliği, üç semavi dine ev sahipliği, medeniyetlerin buluşma noktası olmasıyla öne çıkarılan İstanbul, bu özelliklerinden dolayı yaşamın sırlarını simgeleyen dört elementle, toprak, hava, su ve ateşle temsil edildi. jüri, Brüksel'de toplanarak, AB dışı ülkeler arasından İstanbul'u oybirliğiyle seçti. Almanya'nın Essen ve Görlitz ile Macaristan'ın Pecs kentleri de AB üyesi ülkeler arasından 2010 yılı kültür başkenti seçildi.

Bugüne kadar seçilenler

Bu unvanı 1985'ten 1999'a kadar sırasıyla Atina, Florsansa, Amsterdam, Berlin, Paris, Glasgow, Dublin, Madrid, Anvers, Lizbon, Lüksemburg, Kopenhag, Selanik, Stockholm, Weimar aldı. Yeni binyıl anısına, 2000 yılında seçilen şehirler arttı: Avignon, Bergen, Bologna, Brüksel, Helsinki, Krakov, Reykjavik, Prag, Santiago de Compostela. 2001-2009 arasında ise sırasıyla şu kentler kültür başkenti seçildi: Porto, Rotterdam, Bruges, Salamanca, Graz, Genova, Lille, Cork, Patras, Lüksemburg, Sibiu, Liverpool, Stavanger ve Linz.

Kültür turizmi için büyük fırsat

- İstanbul'un adı, 2006 yılından itibaren tüm dünyada kültür ve sanatla anılacak.
- AB'ye adaylık sürecinde Türkiye'nin sembolü olan kentin, Avrupa kültürüyle yüzyıllardır karşılıklı etkileşim halinde olduğu, projelerle ortaya konulacak.
- 2010'a kadar 31 milyon avro, 2010'da da 65 milyon avro harcanacak.
- Kültürel miras sürdürülebilir bir biçimde yönetilecek, kent çekim noktası haline getirecek.
- Kentsel dönüşüm, şehircilik, çevresel ve sosyal anlamda kalıcı kazanımlar elde edilecek.
- Kültür varlıklarının korunacağı ve sergileneceği yeni müzeler kurulacak, tarihi binalar yenilenecek ve işlev kazandırılarak halka açılacak.
- Kentli farklı sanat disiplinleriyle kucaklaşacak. Genç ve yetenekli insanlar sanatsal yaratıcılıkla daha yakın bir ilişki kurma olanağına kavuşacak. İletişimden organizasyona, eğitimden tasarıma pek çok kişi için istihdam yaratılacak.
- Kültür turizmi hareketlenecek, gelişecek. Kültür turizminin hareketlenmesiyle, normal turistin üç katı harcama getiren eğitim ve gelir seviyesi yüksek turist türünün kente gelmesi sağlanacak.

Hedef büyük

- Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşarı Mustafa İsen: "Yılda 5.5 milyon turist geliyor, 2010'da 15 milyona çıkacak."
- Tarihi yarımada, Beyoğlu, Boğaziçi yeniden ele alınacak. Üsküdar'dan başlanarak Anadolu yakası yeniden yapılandırılacak.
- Kalıcı ve sürdürülebilir bir kent modelinin de oluşması sağlanacak.

Kentin yaratıcı enerjisi açığa çıkacak

Beral Madra (Küratör): Avrupa kültür başkenti olayı genellikle Avrupa'nın küçük ve ekonomik açıdan kalınması istenen kentleri için yaratılmış. En iyi örnek Selanik. 34 müze yapıldı. Hem de mimarisi ve içeriği ile son derece anlamlı ve şık, yani kalıcı şeyler yapıldı. Ayrıca, kentliler çağdaş yaratıcılığı benimsedi, Sela-

nik, Balkan Yarımadası'nın kültür kenti, şimdilerde. Bu bir turistik olay değildir; hele 2010'da hiç olmayacaktır. Kuşkusuz, kentin altyapı sorunlarının da bu süreçte farklı bir biçimde ele alınması gerekir. Yaratıcı insanların önümüzdeki dört yıl içinde desteklenerek dünya sanat ve kültür sahnesine çıkarılmasını hedeflemek gerekir. Bu işin sanat yönetmeni mutlaka uluslararası çapta tanınmış ve çevresi olan bir kişi olmalı. Korhan Gümüş (İnsani Yerleşimler Derneği): Doğrudan doğruya bir kent yönetimi programıyla karşı karşıyayız. Sergilenecek birtakım etkinlikler, gösteriler değil, bu İstanbul'un hayatını ilgilendiren bir program. Kent yönetiminin Avrupa standartlarında projeler üretmeyi, bugünkü yaşadığımız çelişkileri aşmayı, insanların karar mekanizmasından dışlanmamasını sağlayacak, yaratıcı enerjiyi ortaya çıkaracak. Jüri bu açıdan İstanbul'u seçti. Fikirler ve projelerden önce insanların bu sürece nasıl katılacağını, bunun birkaç kişiye ait olmadığını, halkın projesi olduğunu göstermek lazım. Vecdi Sayar (Kültürlerarası İletişim Derneği): Kentsel dönüşüm projelerinde önemli bir nitelik değişimi olması beklenebilir çünkü biz katılımcı bir projeyi hayata geçiriyoruz. Sivil toplumla, devletin ve yerel yönetimin kol kola çalıştığı bir proje. Toplumun bütün katmanlarının beraber karar verdiği bir projeler dizisi hayata geçirilecek. Orhan Silier (Tarih Vakfı): İstanbul'un doğasının ve eski kuşaklarının elde ettiği bir başarıdır aslında bu. Bizim iki büyük projemizi Tarih ve Deniz Şenliği ile İstanbul Kent Müzesi projeleri bu 2010 İstanbul Avrupa kültür başkenti projeleri arasında yer alıyor.

Müthiş bir dinamizme sahip, tarihte "Kentlerin kraliçesi", "Dünya Başkenti" gibi isimler takılan İstanbul, yüzyıllar boyunca herkesi kendine çekmiş, cazibe noktası olmuş bir kent. İstanbul'un bir büyüğü var. Bir kere olsun ziyaretine gelenler muhakkak bu kente geri dönüyor. Ve asla unutamıyor."

İstanbul'un Avrupa Kültür Başkenti olmasına iki yıl kaldı. Beklenen organizasyon yapısı kurulmadığı gibi tüm aktörler birbirini suçluyor. Sanatçılardan proje yürütücülerine kadar herkesin kafasında bir sürü soru işareti var. Kültür birikiminin vatandaşla paylaşılması ve sadece sergi, konser gibi etkinliklerle 2010'un temsil edilemeyeceği anlaşmaya varılabilen tek nokta.

Sanatçılara göre proje doğrudan sanat ve sanatçı ortamını ilgilendirdiği halde kendilerinin süreçte hiçbir etkisi yok. İKSV Başkan Danışmanı ve 2010 Yürütme Kurulu Başkan Yardımcısı Esra Nilgün Mirze ise her şeyin olması gerektiği gibi işlediği görüşünde. Taraflarla ve daha önceki yıllardaki Avrupa Kültür Başkenti yöneticileriyle sorunları, neler yapılabileceğini, en iyi ve en kötü senaryoları konuştuk. İstanbul'un 2010 yılında Avrupa Kültür Başkenti olmasıyla ilgili

AB'nin kesin kararı 13 Kasım 2006'da açıklandı. Organizasyonun geciktiğini söyleyen küratör ve sanat eleştirmeni Beral Madra, yapının bürokratik bir hal almasından şikayetçi. Sanatçı ve kültür aktörlerinin proje yapmalarına yönelik bir koordinasyon bürosu beklenirken bu işin sorumluluğunun bir grup insana verilmesine tepki duyan Madra, "Projelerin kabulü, diğerleriyle birleştirilmesi ve para dağıtımı gibi konular son derece merkezi bir yapı tarafından idare ediliyor." diyor. 2010 Yönetim Kurulu Üyesi Mimar Korhan Gümüş ise herkesin kendi 2010'u olduğundan, ama istop oyunundaki gibi yukarıya iş atılınca kimse kalmadığından dert yanıyor. "Belediye kendi işini, bakanlık kendi işini yapıyor." diyen Gümüş, 2010'dan sorumlu bağımsız bir örgüt kurulması gerekliliği üzerinde duruyor. "Birilerine görev verildi, onlar da yapıyor gibi bir şey yok." diyen Esra Nilgün Mirze, seyrin normal olduğunu, 2007'nin koordinasyon, 2008'in projelere yönelme, 2009'un son hazırlıkları yapma, 2010'un ise dünyayla iletişime geçme yılı olarak planlandığını söylüyor. "Önemli olan projenin kendisi. Ancak yönetilmeye o kadar alışmışız ki, durumdan vazife çıkarmayı bilemiyoruz." diyen Mirze, sürecin başında sivil toplum kuruluşlarından yeterli ilgi görmediklerini hatırlatıyor. 2010 Bürosu Mali ve İdari Koordinatörü Ahmet Çakaloz, resmi kurumların olaya dahil olması için kapılarında yatı-

lan günleri hatırlatıyor ve ekliyor: "Sorumluluk tek elden yürütülmediği sürece tartışmalar sürecektir." 2010 İstanbul Avrupa Kültür Başkenti Yürütme Kurulu üyelerinden Asu Aksoy ise sanatçıların en himayesiz taraf olduğu görüşünde. "En azından tartışıyoruz." diyen Aksoy, ortak kararların alınabildiği bir organizasyon yapısına ihtiyaç olduğunu söylüyor. Paranın nereye ve nasıl harcanacağı bilinmeli Beral Madra, "Paraları dağıtacak kişilere güvenmemiz gerekli." derken mimar Cengiz Bektaş, "Birtakım insanlar kültür politikasından nasıl para çıkarırız diye düşünüp inşaata yöneliyor. Deli kızın çeyizi gibi elektrikle köprü süslüyorlar." şeklinde konuşuyor. Prof. Doğan Kuban ise süreci, "Dertleri kültür değil, para. Geçenlerde bu paranın ucu göründü. Surları restore edelim dediler. Parayı çarçur etmeyin diye uyardım." şeklinde eleştiriyor. Esra Nilgün Mirze'nin bu eleştirilere cevabı, "Henüz ortada para yok. Devlet bütçesine koyulması için bir yasa teklifi oldu." şeklinde. Avrupa Birliği, kültür başkentlerine standart olarak 500 bin Euro katkıda bulunuyor. Ayrıca Avrupa Birliği Genişlemeden Sorumlu Komisyon Üyesi Olli Rehn, 1,5 milyon Euro katkıda bulunma sözü verdi. Mirze, çok uluslu şirketlere, bankalara, ticaret ve sanayi odalarına sponsorluk çağrısı yapacaklarını söylüyor ve ekliyor: "Denetleme diye bir şey var. Kimse 500 bin Euro'yu verip de arkasını dönüp gitmez." Biz

kazandık siz de kazanın'1987 Amsterdam Avrupa Kültür Başkenti Sanat Yönetmeni Steve Austen, eski başkentlerde sanatçıların sorumluluk aldığını ve sürecin bir elden yönetildiğini; İstanbul'da ise en büyük sorunun statüko olduğunu söylüyor. 1988 Berlin Avrupa Kültür Başkenti Sanat Yönetmeni Nele Hertling, "Kültür başkentliğini bir araç olarak kullandık ve çok güzel sonuçlar aldık." cümleleriyle kendi durumlarını özetliyor ve İstanbul için tavsiyelerini şöyle sıralıyor: "Hedef kitle belirlenmeli ve bir an önce diyalog kurulmalı." 2002 Brugge Avrupa Kültür Başkenti Sanat Yönetmeni Hugo de Greef, tüm yatırımların kente geri döndüğünü hatırlatarak şehir sakinlerinin sürece katılmasının önemine değiniyor. 2004 Lille Avrupa Kültür Başkenti yöneticilerinden Didier Fusillier, kendi ekonomilerinin bu sayede yüzde 20 büyüdüğünü söylüyor ve ekliyor: "Şehirde yaşayan herkes mutlaka sürece katılmalı." Beral Madra: Sanatçılara gereken önem verilmeli 2010 topyekün bir kalkınma projesi olarak algılanmalı. İş sadece binaların yapılması değil. Asıl sorun bir grup insanın bütün sorumluluğu yüklenmesi. İsimleri sıralayıp yanlarına da nerede çalıştıklarını yazarsanız bu yapının ne olduğu ortaya çıkar. Eski Avrupa Kültür Başkenti yöneticileri, 'Biz sanatçıları bu işin içine katmadık, siz aynı hataya düşmeyin.' demişlerdi. Doğan Kuban: Tarihi kimliğimiz öne çıkarılmalı Türkiye'de yatırımların çoğu inşaata gider. İnsanların cebine üç beş kuruş girer çünkü. Kapalı kapılar arkasında bir sürü kurum... İletişimsizlik ve küçük gruplar arasında dönen paralar... Kocaman şeyler peşinde koşmaya gerek yok; örneğin Süleymaniye'nin, Fatih'in, Sultan Selim'in etrafı otoparklardan, tezgâhlardan arındırılmalı... Bir de insanların oralara kolayca ulaşımı sağlansa... Korhan Gümüş: Yönetim felsefemiz değiştirilmeli. Bir koordinatöre ihtiyacımız var. Her kurum laf üretiyor; ama uygulamaya gelince herkes bildiğini okuyor. 2010 yönetim felsefemizdeki değişimi simgelemeli. Belediyenin bütçesi işin içine girmeli; ama eşe dosta dağıtma şeklinde değil. Sanatçılar küstürül-düyse bunun sebebi aranmalı. Esra Nilgün Mirze: Herkes 'kente ne katabilirim' demeli. Muhtarıyla, öğrencisiyle, gönüllüleriyle, polisiyle, askeriyle, her şeyden önce sanatçısıyla, bütün toplum bu süreç içinde 'kentime ne katabilirim' diye düşünmeli. Girişim, yürütme, danışma kurulları... Bunlar sadece mekanizmalar. Amacımız şehre makyaj yapıp turist çekmek değil, hayat standardını yükseltmek. Ahmet Emre Bilgili: Pratik yararları gözetmeliyiz. 2010'u kutsal hale getirmeden pratik yararlarını gözetmek gerekli. Bu şekilde şehrin temel sorunları makul düzeye indirilmiş, uluslararası düzeyde birçok kültürel ve sanatsal etkinlik, yeni müzeler ve sergi mekânları kazanılmış olacak. Şu anda 2010 kendini inşa etme aşamasında. Bu süreçte halkın katılımını esas alacak bir yapılanma öngörülüyor.

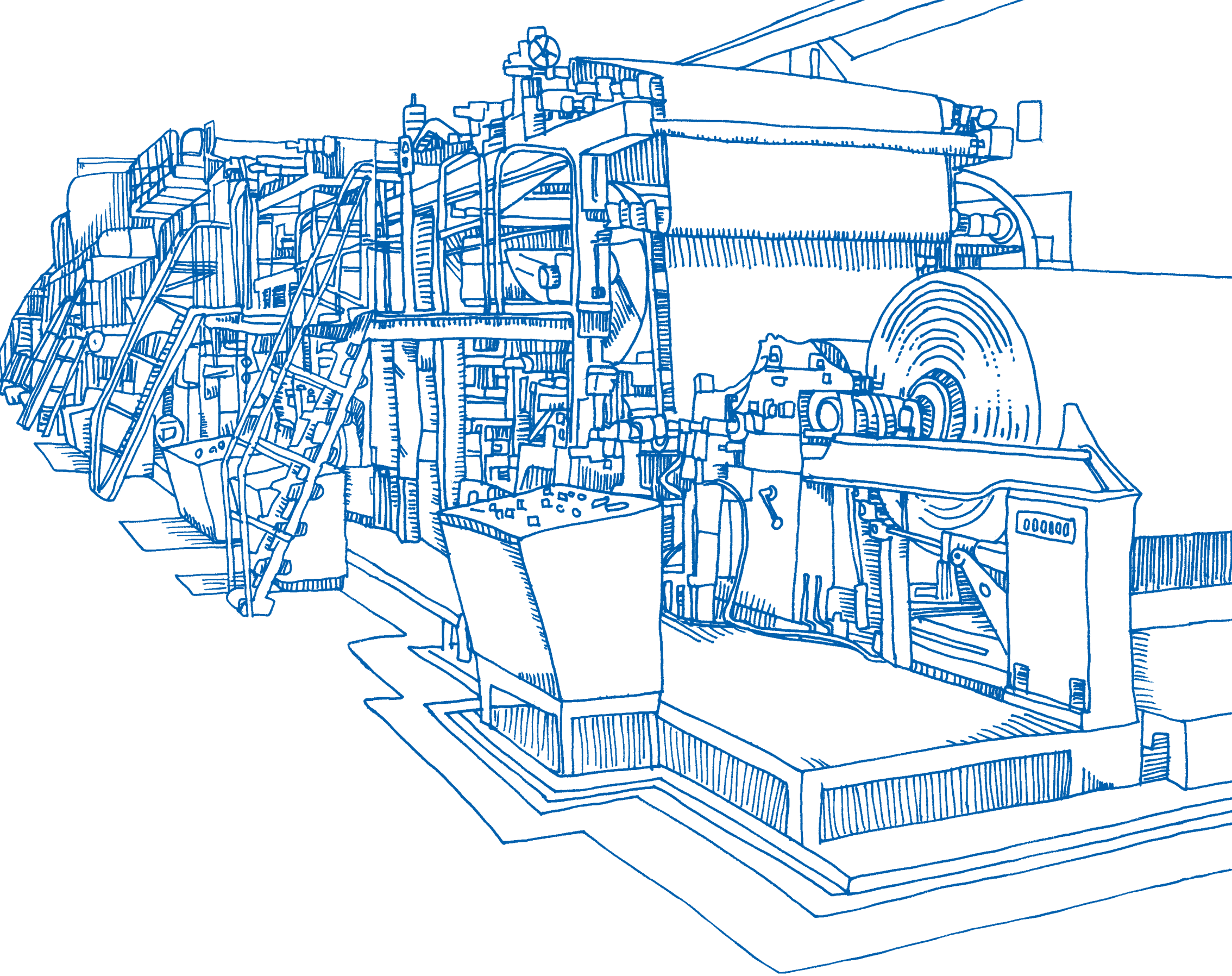

Müze Değil Mucize

Doğançay Müzesi
Doğançay Museum

Balo Sokak No:42
34435 Beyoğlu/İstanbul/Turkey
Tel: +90 212 244 77 70/71 -244 74 19 - 251 74 94
Faks: + 90 212 244 74 18
E-mail: info@dogancaymuseum.org
www.dogancaymuseum.org

Geleceęi önemsiyoruz

Drupa 2008 Salon 07 Stand 71A42'deyiz

www.kartonsan.com.tr

 Kartonsan